

EEEH Dergi

Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat

Sayı: 68

Ekim 2019

Editörler: Meral Sözen, Burak Sarı.

Yazım Denetimi: Gülcan Altun, Canan Çam Yücel.

Web Sorumlusu: Burak Sarı.

Yayınlayan: Engelsiz Erişim Derneği.

İletişim Bilgileri:

Web: <http://eeeh.engelsizerisim.com>

E-posta: eeehdergi@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/eeehdergi

Twitter: www.twitter.com/eeehdergi

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN	3
ENGELLİLİK TARİHİNE VE BUGÜNE üreme hakkı açısından BİR BAKIŞ.....	5
ETRAFIMIZDAKİ SAĞLAM DUVARLAR.....	8
SIRADAN BİRİYİM	11
AKSİ GÖLGE.....	14
TOPLUMDAKİ SAKAT ALGISININ EDEBİYATTAKİ YÜZÜ; POLİSİYE TÜRÜNÜN SAKAT OLMAYAN SAKAT KATİLLERİ	18
ETKİYE TEPKİ	21
KÖRÜN ARKADAŞI OLMAK	24
BİR YOLCU	26
İÇİM KIPIR KIPIR	28
CEVAPSİZ SORULAR.....	32
AZ GÖREN OLMAK BİR KİMLİK KARMAŞASI MIDIR?	35
KAFES VE PARMAKLIKLAR.....	39
RUTİNDEN OLAĞANDIŞINA	44
DOSTA DUŞMANA BASTONU DİK TUTMAK	47
RUH SAĞLIĞI BİR SAKATLIK MESELESİDİR	50

EDİTÖRDEN

Merhaba sevgili okurlar,

Bu sene altıncısı gerçekleştirilen Beyaz Baston ve Erişilebilirlik Festivali vesilesiyle, okumalara doyamadığınız yazılarımızdan derlediğimiz bir özel sayıyla karşınızdayız. Hem de bu sefer konuk yazarlarımızdan seçkilerimiz de bulunmakta... Hal böyle olunca bu sayıda engellilik tarihinden erişilebilirliğe, aktivizmden kimliklere, ruh sağlığından bağımsız seyahat denemelerine kadar her şey var. Sonbaharın son güneşli günlerinde, herkese keyifli okumalar diliyor ve hepimizi sayımızın içeriğine bir göz atmaya davet ediyoruz. Bakalım, geçtiğimiz sene en sevdiğiniz yazı özel sayımızda kendine yer bulabilmiş mi?

Öncelikle, dergimizde yakın zamana kadar onlarca güzel yazı yazmış, son zamanlarda biraz dinlenmeye ayrılmış, hepimizin özlediği yazarlarımız Deniz ve Elif'in sağlamlığı sorgulayan yazılarıyla başlıyoruz. Deniz bu sorgulamayı, toplumun engellilerin üreme haklarına karşı tutumunu, Elif ise çevremizdeki sağlamların ve onların sağlamcı normlarının üzerimizdeki etkisini anlatarak gerçekleştiriyor. Sevgi, "ben sıradan biriyim" diyerek söz konusu sağlamcılığa cevabını çok sade bir şekilde veriyor. Burak ve Meral ortak yazdıkları öyküde farklı kelimelerle aynı şeyi anlatıyorlar, "herkes biraz her şeydir" derken... Hatta o kadar ki, engelli kişiler de katil, hırsız, tacizci, tecavüzcü olabilir. Ancak, konuk yazarımız Habil'in yazısından belli oluyor ki, polisiye edebiyat henüz bu durumun çok da farkında değil ve böylece toplumdaki sağlamcı algıyı devam ettirip duruyor.

Madem bir konuk yazarla başladık, yine onlarla devam edelim. Günlük yaşamlarımızda hepimiz engelimize ilgili çok farklı tepkiler alabiliyoruz. Mustafa'nın yazısında bu tepkiler esprili bir şekilde sıralanıyor. Tabii, her şakanın altında bir gerçek payı olduğunu da unutmamalıyız. Ayrıca, engelli kişilerin aldığı olumsuz tepkilerden yalnızca kendileri değil, arkadaşları da etkileniyor. Bir körün arkadaşı olarak izlenimlerini paylaşan Zerrin, asıl engelin başkaları olduğunu vurguluyor. Bunların aksine, Bilge ise yazısında herkes gibi olmanın, herkes gibi davranılmanın huzurunu anlatıyor. Batuhan'ın yazısında ise her insan gibi bağımsız bir seyahat gerçekleştirmenin ne kadar güçlendirici bir deneyim olduğunu okuyoruz.

Beyaz Baston ve Erişilebilirlik Festivali demişken, Gülcan toplumun halen erişilebilir olmayışına ve hatta kimsenin bunu yeterince umursamayışına olan

şaşkınlığını ancak cevapsız kalan bazı sorularla ifade edebiliyor. Canan da bir az gören olarak hem körlerin hem görenlerin arasında yaşadığı erişilebilirlik, dahil olma ve kimlik sorunlarına değiniyor. Erişilebilirliği ve kapsayıcılığı yeterince umursamayan toplum, bazen de engellilere ayrıcalıklar tanımaya çalışıyor, peki bunlar gerçekten de engellilerin yararına mı oluyor? Cevabı Engin'in yazısında... Bunun yanında, erişilebilirliği genellikle hayatımızın rutinine dair durumlar için tartışırız. Ancak, tam da bugünlerde, depremler gündemdeyken, olağan dışı durumlarda engellilerin güvenliği konusunda ne yapılacağı, erişilebilirliğin nasıl sağlanacağı tartışması için Bahar'ın yazısına göz atabilirsiniz.

Erişim sorunlarıyla, sağlamlılıkla, pozitif ayrımcılıkla mücadele etmeye çalışan engelli hakları aktivistlerimiz tabii ki var; ancak İlke, sağlamlılığa karşı kimsenin bağışıklık sahibi olmadığını vurguluyor. Beyza da aynı şekilde, engellilik alanında yer alan aktivistler olarak, ruh sağlığı konusunda ne kadar sağlamcı olduğumuzu sorarak iğneyi kendimize batırmamızı sağlıyor.

Biz demiştik, gördüğünüz gibi dolu dolu bir sayı oldu. Emeği geçen yazarlarımıza bir kez daha teşekkür ediyoruz. Bir sonraki sayıda yepyeni yazılarla buluşmak üzere...

ENGELLİLİK TARİHİNE VE BUGÜNE üreme hakkı açısından BİR BAKIŞ

Deniz Aydemir Döke

Daydemird@gmail.com

Sayı: 60, Şubat 2019

Öğretmiş olduğum Engellilik Kültürü dersi kapsamında, engelli tarihi başlığı altında anlattığım bir konuydu engellilerin zorla kısırlaştırılmaları. İnsanların “Yok canım ya, O kadar da değil; bunu da yapmamışlardır” diye tepki verdikleri bir konu bu. Malum zaten insanlar tarihin iç açıcı olmayan yönlerini yok sayarlarr, böylece sanki o olaylar hiç yaşanmamış gibi olur. Bu yazıda Eugenix yaklaşımından ve bu yaklaşımın Amerika tarihinde engelliler için olan bazı sonuçlarından bahsedeceğim. Eugenix akımının daha güncel tartışmalarından ve Nazi Almanyası’nda yapılan engelli kısımlarından da daha sonraki bir yazıda bahsederim.

Eugenix, 1983 yılında Francis Galton tarafından ortaya konulan bir terim. Ancak kökleri tarihin derinliklerinde yer alıyor. Eugenix’e göre, insanoğlunun tüm özellikleri kalıtsal yollarla belirlenmektedir ve ideal olan insanların üremesi ve olmayanlarınsa üremesinin engellenmesi ya da ortadan kaldırılmasıyla ideal topluma ulaşılabilir. Bu aslında Hitler’in yaptığı kısımin altında yatan felsefe. Ancak maalesef Eugenix sadece Almanya’da etkili olmadı. Avrupa Ve Amerika Birleşik Devletleri’nde de etkili oldu.

Bu dünya görüşü yakın tarihin bir sonucu değil; Platon, seçkin insanların birlikte olmaları sonucunda yönetici sınıfının oluşacağını öne sürmüştü. Sparta’da ise tüm çocuklar yaşlı meclisinin değerlendirmesinden geçirilip yaşamaya uygun olup olmadıklarına karar veriliyormuş. Aynı şekilde Eski Roma’da da, baba, fiziksel engelli olarak doğan çocuğunu doğar doğmaz öldürmekle yükümlüymüş.

Malumunuz, bu üstün ırka ve topluma sahip olma görüşü 1800’lerin sonlarında ivme kazandı ve bir sonraki asra da damgasını vurdu. İngiltere ve Amerika’da Eugenix enstitüleri kuruldu; bu görüş, devletler, bilim dünyası ve hatta dini otoriteler tarafından desteklendi. Sonuç olarak da engellilerin ve diğer istenmeyen grupların zorla kısırlaştırılması dönemi başladı. Yani toplumlar bedenlerini, ırklarını, cinsel yönelimlerini beğenmediklerini, sosyal hijyen sağlamak amacıyla, ortadan kaldırmanın yollarına baktılar. Pek çok ülkede engelliler hedefe kondu. Ben bu Yazıda Amerika’da olanlardan biraz bahsedeceğim.

Amerika, zorla kısırlaştırma konusunda başı çaktı. İlk kısırlaştırma yasası Indiana eyaletinde, engellilerin, suçlu sabit olanların ve tecavüzcülerin üremelerini ve bu özelliklerini diğer nesillere aktarmalarını durdurmak iddiasıyla 1907’de çıkarıldı. Indiana’yı diğer eyaletler izledi. 1927 yılında Amerika’nın en yüksek mahkemesi, engellilerin zorla kısırlaştırılmalarını *Buck v. Bell* davasıyla onayladı. Bu davaya konu olan *Carrie Buck*, Virginia eyaleti tarafından, mahkemenin deyişiyile, iffetsiz ve “gerizekalı” olduğu için kısırlaştırılmak istendi. Kaynaklara göre, *Carrie* bir akrabasının tecavüzüne uğrayıp hamile kalmıştı ve ailesi de bu durumu örtmek için onu akıl hastanesine yatırtmıştı. Mahkeme *Carrie*’nin annesinin ve henüz bebek olan kızının da “gerizekalı” olduğunu iddia etti ancak kızının okulda başarılı bir öğrenci olduğu sonradan ortaya çıktı.

Amerika’da 650.000’in üzerinde insan, *Eugenix* yasalarıyla zorla kısırlaştırıldı. Burada zorla kısırlaştırmadan kasıt, insanların rızası ya da haberi bile olmadan kısırlaştırılmalarıdır. Çoğu kişiye doktorlar apandisit ameliyatı olduklarını söylemiş. Engelli gruplarından, zihinsel engelliler ve psikiyatrik engelliler en çok zorla kısırlaştırılanların arasında yer aldı. Kısırlaştırmalar genelde devlete bağlı olan kurumlarda yapıldı; yani hapishaneler, akıl hastaneleri, ve engellilerin kapatıldıkları diğer sözde bakım merkezleri... Tabii ki kısırlaştırmalardan dezavantajlı kesimler yani siyahlar, Latinler, ve fakirler en çok etkilenen gruplar oldu. California en çok zorla kısırlaştırma yapılan, tüm kısırlaştırılmaların üçte biri, eyalette oldu. En son zorla kısırlaştırılma 1981 yılında Oregon’da yapıldı ve toplam 33 eyalet *Eugenix* kapsamında zorla kısırlaştırma yaptı. Ayrıca her ne kadar uygulanmıyor olsa da *Eugenix* temelli zorla kısırlaştırma yasası halen Washington eyaletinde geçerli.

Zorla kısırlaştırmalar günümüzde, 13 eyalette zihinsel engelli insanlar için, ailesinin rızasıyla yapılmaya devam ediyor. Buna göre, zihinsel engelli kadınlar cinsel istismara uğrayabilir ve zorla kısırlaştırma yoluyla istismar değil ama kanıtı olan hamilelik önlenir. Tabii bir de anne baba olmaya yetkin olmayan kişilerin üremesi, topluma bir yük getirir. Bu noktada eğer izlemediyseniz, “Benim Adım Sam” filmi izlemenizi tavsiye ederim. Herhangi bir engeli olmayanlar, anne baba olmak için bir yerden izin almıyorlar, onların yeterliliğine kimse karar vermiyor. Bazı kuruluşlar zihinsel engellilerin ailesinin isteğiyle kısırlaştırma talebi olduğunda, engelli kişinin süreç ve sonuçları konusunda bilgilendirilmesini ve engelli kişinin rızası olmadan böyle bir işlemin gerçekleştirilmemesini tavsiye ediyorlar.

Bizde de zihinsel engellilerin kısırlaştırılması konusu gündeme getirildi. Eğer bir istatistiği varsa, eminim ki zihinsel engelli erkeklerin tecavüz etme oranı, engelli olmayanlardan çok daha düşük; tecavüze uğrama oranı ise, çok daha yüksektir. Engelli kadınların zaten engelli olmayan kadınlara göre daha fazla cinsel istismara uğradıkları malum. Burada durdurulması gereken, bir insanın üreme hakkı değil, cinsel istismardır.

Siz ne düşünüyorsunuz? Kısırlaştırma, kişinin faydasına mı yoksa kişiyi istismar edenlerin mi faydasınadır? Kısırlaştırma gerekli midir? Engelli olanların üreme haklarının geriye dönülmez biçimde ellerinden alınması etik midir? Engelliler, toplumlara yük ve ortadan kaldırılması gereken değersiz varlıklar mıdır? Anne baba olmak kimin hakkıdır?

ETRAFIMIZDAKİ SAĞLAM DUVARLAR

Elif Emir Öksüz

filerime@gmail.com

Sayı: 62, Nisan 2019

Merhaba sevgili okurlar.

Bu ay, engelli bir çocuğun etrafında örülü sağlam duvarları konuşmak istiyorum; sağlam anne, sağlam baba, sağlam kardeşler, sağlam komşular, sağlam akranlar, sağlam bir öğretmen ve niceleri... Liste sağlam bakkal amcaya kadar uzayabilir. Engelli bir çocuğun etrafında birkaç engelli birey olsa dahi, temelde sağlamların oluşturduğu çoğunluğun içinde bir azınlıktır o. İşte bu çocuk, sosyal bir varlık olmayı, kadın olmayı, erkek olmayı, kısacası pek çok sonradan olunan şeyi olmayı, bu sağlam duvarların arasında öğrenir. Mesela bir kadın, evini pırıl pırıl tutmalı ve akşam olduğunda yemeği hazır etmelidir. Çünkü çocuğun annesi, komşu Halime Teyze, ve dizi filmdeki Şennur hep böyle yapmaktadır. Okulda öğretmen, sıraların arasında ayakta durmakta, sınavda kopya çeken olmasın diye en ufak bir hareket edeni dahi uyarmaktadır. Akranları ergenliğe eriştiğinde, giyim kuşam, saç baş yani özetle görünüş felaket bir önem kazanır. Elbette kimin kiminle bakıştığı, Facebook'ta beğenilip beğenilmediği falan da günlük konuşmaların gündeminden eksik olmaz. Kimileri için ojesinin X marka 103 numara pembe olması çok mühim bir meseledir, Y markasının pembesinin tonu tam olarak aynı değildir çünkü.

Şimdi gelin birlikte düşünelim: Tekerlekli sandalye kullanan 15 yaşındaki Filiz, büyümek ve yetişkin bir kadın olmak hakkında ne düşünüyor olabilir?

A. Büyümek harika bir şey. Kendi hayatımı kurmayı, kendime ait bir evimin olmasını dört gözle bekliyorum. Çocukları da çok severim, beyaz atlı prensim de isterse, ben üç çocuğumuz olsun isterim.

B. Ben acaba ileride, pek mümkün değil ama tut ki ayrı eve çıktım veya evlendim, evi nasıl temizlerim ki? Mümkün değil yapamam. Kendi evini temiz tutamayan kadın mı olur? Ben asla annem ya da Halime Teyze gibi olamam.

Öğretmen örneğine bakalım. Görme engelli dördüncü sınıf öğrencisi Mustafa ileride öğretmen olmak istiyor diyelim. Mustafa sizce kafasından neler geçiriyordur?

A. Ben çok iyi bir öğretmen olacağım. Öğretmeyi çok seviyorum.

B. Ben aslında öğretmen olmak istiyorum ama sınavları nasıl yaparım ki? Öğrencilerimin kopya çekmesini nasıl engellerim? Yazılı kağıtlarını nasıl okuyacağım, okuyamam ki. Belki de öğretmenlik bir görme engelliye göre değildir.

Gelelim ergenlik örneğine ve arkadaşlıklara... 16 yaşındaki Serhat yaşlıları gibi karizmatik bir giyim tarzına sahip olması gerektiğine inanmaktadır. Fakat Serhat'ın boyu 112 santim olduğundan, kendisine uygun kıyafetleri ancak çocuk mağazalarından bulabilmektedir. İşitme engelli Leyla, kendisi sıra arkadaşı Dilek'ten daha güzel olduğu halde Dilek'in şu ana kadar altı erkek arkadaşı olmuşken neden henüz kendisinin hiç erkek arkadaşı olmadığını sorgulamaktadır. Görme engelli Yasemin, teyzesinin ona hediye ettiği pembe ojeyi annesine sürdürmüş, fakat kızlar arasında hiç gündeme gelmemiştir. Acaba bu pembe çok mu çirkin bir pembedir? Teyzesi yaşlı olduğu için modadan anlamamış ve ona demode bir renk mi seçmiştir? Serhat, Leyla ve Yasemin... uyamazlar yaşlılarına çünkü yaşlılarına uymak için çok önemli bir şeyleri eksiktir; "sağlamlık".

Engelli bir çocuk, sağlamların arasında ve kendisine olumlu model olabilecek engelli kişilerden uzak büyüdüğünde, sürekli aldığı temel mesaj "Sen eksiksin." olmaktadır. Engelli birey, kimi zaman sağlamların kriterlerini yakalayabilmek için can hıraş çabalarken, bu kriterleri koyanların sağlamlar olduğunu unutup durumu sorgulama fırsatını kaçırabilmektedir. Kanıksanmış sağlamlık denen zimbirtı da işte böyle böyle yerleşmektedir engelli bireyin ruhunun taa derinlerine. O kadar sağlam duvarın arasında bir kırık tuğladır çünkü o.

Uzun lafın kısası...

Engelliler!

Kendinizi hiç engelli gibi görünmemek veya algılanmamak için çabalarken buldunuz mu? Cevabınız evetse, bu durumun nedenini durup düşündünüz mü hiç? Sağlam bireylerin arasında kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Diğer engelli bireylerle bir araya gelmek, toplum içinde birlikte görünmek sizin için ne anlama geliyor? Bunu yaparken ne gibi duygular hissediyorsunuz?

Engelli çocuğu olan sağlam ebeveynler!

Çocuğunuza verebileceğiniz elbette birçok şey var. Bunlardan biri de çocuğunuzu engelli yaşlılarıyla ve kendisine model olabilecek kişilerle tanıştırmak, buluşturmak. Fakat bunu yaparken ilk olarak doğru kişilerle iletişim kurduğunuzdan emin olmalısınız. Kendisinden hiç bir beklentisi olmayan, sağlamlılığın esiri olmuş engelli bireyler değil

sizin ihtiyacınız olan. İkinci olarak da çocuğunuz yalnızca “kendisi gibi” olanlarla arkadaşlık kurabilir düşüncesine kapılıp çocuğu buna zorlamak veya “Engelsiz yaşıtları onu kabul etmeyecek.” algısını çocuğa aşılama asla yapmamanız gereken bir davranıştır.

Engelli bireyler sağlamlılığın pençesinden kurtulduğu sürece sağlam bireylerle bir araya geldiğinde, kendisini saklamadan, kendisini engeline rağmen değil de engeliyle birlikte var edebilen, kendine güvenen bireyler olabilir. Sağlamlılığın esaretinden kurtulmak ayrıca diğer engelli bireylerle olan ilişkilere de olumlu yansır. Engelli birey, diğer engellilerle bir araya gelmeyi bir çaresizlik, bir eksiklik olarak görmekten uzaklaşır. Ayrıca kişi engelli olmayan bireylerle bir araya geldiğinde, insan olmanın doğal bir sonucu olan ortaklıkları paylaşırken, engelli kişilerle olan ilişkilerinde ise buna ek olarak engellilik deneyiminin doğurduğu ortak deneyimleri paylaşabileceğinin bilincine varır. İnsan olmanın getirdiği ortaklıkları ve engelli olmanın getirdiği farklılıkları bütünleştirebilmek, engelli bireyin tamamlanmışlık duygusunu yaşaması ve kimlik gelişimini sürdürebilmesi için olmazsa olmaz bir koşuldur.

SIRADAN BİRİYİM

Sevgi Mart

sevgi.mart@gmail.com

Sayı: 66, Ağustos 2019

İçinizden biriyim. Adım İdil, Ayşe, Ahmet ya da Mustafa. Gerçekten sıradanım. Ne bulutların üstünde, ne yer kabuğuna yapışığım.

Belki işsiz güçsüzüm, belki bir mesleğim var. Komşunuz, arkadaşınız, kardeşiniz, her gün sokağınızdan geçen biri, bir kafede yan masanızdaki müşteri, aynı otobüste bir yolcu, aynı bakkalın müdavimi, karşı bankta kitap dinleyen bir yabancı, bir çocuğun annesi veya babası ya da birinin eşiyim.

Biliyor musunuz? Ben acıkırım, susarım, yemek seçerim, yani yemek içmek zevkim de vardır. Hatta nefes bile alırım, bu nedenle de havasız ortamlarda tıpkı sizin gibi rahatsız olurum.

Bir ortak noktamız daha var; duş yaparım, çamaşırlarımı değiştirmem gerekir, hatta kirlenenleri yıkar, ütülenmesi gerekenleri ütülerim de. Yani sizlerden bazılarının tahmin ettiği gibi deri falan değiştirmem. İnanmanız zor olacak ama tuvalete de giderim. Yaşadığım yeri kendim temizlerim. Bunu yapmak için de erişilebilir yöntemler bulurum. Birlikte yaşadığım insanlar benim bakıcım değildir. Sizler, birlikte yaşadığınız insanlarla hayatı ne kadar paylaşıyorsanız, ben de o kadar paylaşıyorum.

Yaşamak için doğayı, doğal ortamları tercih ederim; belki de modern binalarda yaşamaktan hoşlanırım. Araç gürültüsünden nefret ederim ya da bu gürültü etrafta insan varlığını hissettirdiğinden güven verir. Haftalarca evimi otel gibi kullanır ya da günlerce hiç evden çıkmam. Sahi söylemeyi unuttum, ben de sizler gibi evde yaşarım; okulum ya da işim gerektiriyorsa, yurt veya otel ya da misafirhane kullanabilirim. Yolculuklarımda uçak, otobüs, tren, gemi ya da araba tercih edebilirim. Bakın bir ortak nokta daha.

Sigara ya da içki kullanabilirim. Hatta belki de aynı marka sigarayı kullanıyor; aynı biradan hoşlanıyoruzdur. İnanılmaz değil mi? Belki de bazılarınız gibi, bunların her ikisinden de nefret ediyordumdur. Bu da şaşırtıcı geldi sanırım.

Müzik dinlemeyi severim, belki de nefret ederim. Hiç müzik kulağım yoktur; belki de çok iyi müzisyenim. Madalya sahibi bir sporcu ya da tam bir amatörümdür. Spor, hayatımda hiç yer almaya da bilir. Kitaplar can dostumdur ya da yılda bir kitap okuyordumdur.

Muhteşem bir sosyal medya kullanıcısıyım ya da bu işten hiç anlamam. Cep telefonum, bilgisayarım, teknolojik aletlerim vücudumun bir parçası gibi olabilir veya teknolojiden nefret ederim.

Severim, âşık olurum, coşarım, neşelenirim, heyecanlanırım, umutlanırım, mutlu olurum, öfkelenirim, kavga ederim, hüzünlenirim, ağlarım, kalbim kırılır, acı çekerim, özlerim, uykusuz geceler geçiririm, rüyalar âleminin prensi veya prensesi olurum. Kısacası hislerim vardır ve bunları çok rahatlıkla yansıtabilir ya da tamamen içimde yaşarım. Fark ettiniz mi? Bir benzerliğimiz daha çıktı sizinle.

Düşünürüm, konuşurum, gülerim, hayal kurarım, arkadaş edinirim, zaman zaman yalnız kalmak isterim, sinemaya/tiyatroya giderim, bazen bir sahilde denizin şarkısına eşlik ederim, bazen bir ormanın kuytusuna sığınırım, hayvanları severim, bir evcil hayvan edinebilirim. Durun bir dakika, tüm bunları siz de yapıyorsunuz değil mi?

Ders anlatırım, duruşmaya girerim, dilekçe yazarım, hasta bakarım, reçete hazırlarım, proje çizerim, bina yaparım, plan hazırlarım, program yazarım, web sayfası tasarlarım, şoförlük yaparım, simit satarım, tezgâh açarım. Sözün özü, hayatımı idame ettirebilirim. İşte bir ortaklık daha.

Biliyor musunuz? Canlıların türler sınıflamasında, ben de insan sınıfında yer alıyorum. Yukarıda da hemen tüm ortak noktalarımızı saymaya çalıştım. Bu durumda biz türdeşiz değil mi? Peki, siz beni ötekileştirenler, bana anlatın şimdi; sadece

göremiyorum, duyamıyorum, konuşamıyorum, yürüyemiyorum diye nasıl üzerimde hükümler kurabiliyorsunuz? Neyi yapıp neyi yapamayacağıma nasıl karar verebiliyorsunuz? Hayatımı şekillendirirken, bana müdahale etme yetkisini nereden buluyorsunuz? Erişilebilirlik taleplerimi yerine getirmeyi neden lütuf gibi karşılıyorsunuz? Kiminle evleneceğim, nasıl eşlik yapıp çocuk büyüteceğim, bir başkasıyla aynı evde nasıl yaşayacağım sizi neden ilgilendiriyor? Attığım imzayı, yaptığım alışverişi, kredi ya da kredi kartı ve hesap açma talebimi yok sayma hakkını kim veriyor size? Ben her seferinde size neden kendimi anlatmak zorundayım? Kendinizin sandığınız yeryüzünün bana da ait olduğunu anlatana kadar at sineğiniz olmaya devam edeceğim.

AKSİ GÖLGE

Meral Sözen & Burak Sarı

meralsozen1@gmail.com

buraksari2014@gmail.com

Sayı 59, Ocak 2019

Kasvetli bir devlet dairesi... Floresanlar altındaki odada cansız bir varoluş sürüp gidiyor. Dışarıda gündüz mü gece mi, mevsim yaz mı kış mı belli değil. Masalardan birinde sıradan bir memur... Yüzünün ayrıntıları yok; saçı traşlı, gömleğinin beyaz yakası boğazını sıkıyor. Önünde bir bilgisayar; sayfayı açması beş dakikasını, imleci alt satıra indirmesi birkaç dakikasını alıyor. Kendisini böyle bir sahnede dışarıdan görmek hoşuna gitmiyor. Boğulacak gibi hissediyor kendini. Derin bir nefes almak istiyor. Odanın, sıcak, nemli ve pis kokulu havasını içine çekiyor. Metrekareye dört kişinin düştüğü bu odada, ona soluk aldırarak tek şeyin, aylardır hayalini kurduğu kadının uçuşan saçlarını düşünmek olduğunu anlıyor.

Bilgisayarındaki ekranın açılmayışını gerekçe göstererek, karşısında bekleyen yığınlara gözlerini kapatıp arkasına yaslanırken, "Burada olmayı hak etmiyorum" diyor kendi kendine. "Peki ya onlar? Bu odadaki diğer kişiler hak ediyor mu?" diye bir soru geçiyor içinden. "Olabilir" diyor hızlıca içinden bir ses. "Ben başkayım ama" diye ekliyor kendi kendine; "Sanatçiyim ben."

Asıl ait olduğu yeri yeniden hissedebilmek için, bir gece öncesini tekrar zihninde canlandırmaya çalışıyor: Piyanosunun başına geçip, klasik dönem bestelerinden en sevdiklerini çalmaya başlıyor. Bir süre sonra, karşıdaki binanın penceresinde, kapalı perdenin ardında dans eden kadının gölgesi beliriyor. Birkaç ay öncesine göre çok daha hızlı uyumlanıyorlar.

Kadının, onun müziğiyle uyumlu hareketlerini ilk gördüğünde ilginç bir tesadüf olduğunu düşünmüştü önce. Yine de bu güzel rastlantıyı bozmak pahasına da olsa, tanık olduğu mucizevi uyumu test etmek istemişti. Notalara bakmayı bırakıp, ritmi birden hızlandırıp, aniden yavaşlatmış ve kadının da küçük bir duraksamanın ardından sese eşlik ettiğini görünce, kalbi yerinden fırlayacak gibi olmuştu. Nota defterine bakmadan çalmaya o günlerde başlamıştı. Aylardır, birkaç gün aralıklarla tekrar

ediyordu bu sahne. Çoğu zaman, bu dar sokakta yayılan müziğinin eşliğinde oluşan büyümlü sahneyi, uzaktan seyreden bir üçüncü kişi gibi izliyordu hayalinde. Kimdi bu kadın? Gördükleri gerçek miydi? Gidip kapısını çalsa? Böyle kusursuz bir sanat alımlayıcısına ne vaat edebilirdi?

"Bayana yardımcı olalım!" sesiyle gözünü açtı.

İçinde bulunduğu durumun zavallılığını yüzüne vururcasına, temizlik görevlisinin, bir elinde paspas, bir elinde görme engelli bir kız, kalabalığı yarmaya çalışan görüntüsüyle karşılaştı.

İnsanlar isteksiz ama çaresiz yol açar gibi yapıyor, açılacak bir yol olmadığından birbirlerine sürtünmekle yetiniyordu. Kızın yüzündeki keder dolu ifadeyi gören, inançlı inançsız herkes, kendisi de dahil, haline şükrediyordu ister istemez. Herkesin buradan kaçıp kurtulacağı güzel bir köşesi, bir hayali vardı sonuçta. Ama o kızcağız...

İlgilendi hemen kızla; temizlik görevlisine sordu: "Sıra numarası var mı?"

"Var" dedi temizlikçi.

"Evrakı yanında mı?" diye sordu sonra, çok büyük işler yapacakmış gibi duran bir ses tonuyla.

"Yanında" diye cevapladı temizlikçi; kendini, görülecek büyük işin bir ortağı ilan eden bir tavırla

Bu vicdan tatmininin kendi üzerinden gerçekleşmesine aldırmandan uzattı evrakı görevliye kız. Uzatmasıyla temizlikçinin aç bir kurt gibi evrakı elinden kapıp görevlinin önüne bırakması bir oldu. Önceden çok acıttırdı bu yok sayılma hissi onu. Ama artık bu davranışları anlayabilecek kadar olgunlaşmıştı. Zaten bu saçmalıklar onun dünyasına ait değildi. O yepyeni bir yolculuğun bilinmezliğinde savruluyordu. Yola çıkmak için gerekli koşulun yaşadığı dünyayı anlamaya çalışmak olduğunun bilincine varmış ve uzun kavgaların sonunda insana dair birçok şeyi özümsemişti. O nedenle, yaşadıklarını anlamsız bir öfkeyle alt etmeye çalışmaktan vaz geçmişti. Anlamıştı ki, bu dünyayı değiştirmenin yolu kendini aramaktan geçer. Günlerce kendi zihninde dönüp durmuş, her seferinde de kendini kuşatan duvarlara çarpıp yaralanmıştı. O duvarları aşma isteği, giderek yaşamın anlamı haline gelmişti onda. Büyük bir aşkla bağlanmıştı bu anlama. Aşkın o muhteşem sınır tanımazlığı onu bu duvarların dışına çıkarabilirdi ancak. Zihninde bir değirmen gibi dönen soruların sonundaki işaretleri tırnaklarıyla duvarlara kazıyordu. Zamanla duvarda çentikler ve oyuklar oluşmaya başlamıştı. Yıkılmaz denen duvarlar soru işaretlerinin inatçı darbeleriyle aşınıyor ve

duvarlarda küçük hava delikleri oluşuyordu. Bu deliklerden içeri sızan hava, ciğerlerini doldurdukça onu sarhoş ediyor; bununla da yetinmiyor, inatçı bir davet karlılıkla kendisine çekiyordu. Bu davete karşı koyamıyor, tırnaklarını köklerine dek kanatana kadar hava deliklerine çentikler atıyordu. Sonunda dışarı çıkabileceği kadar genişlemiş bir deliğin önünde durdu. Dışarı çıkmak ya da çıkmamak. Dışarıda bilinmezliğin o korkunç hükmü, içeride çürümüş bir yaşam. Tırnaklarındaki yaralara dokundu ve kararını verdi. Monoton bir yaşamın içerisinde çürümektense bilinmeze açılacaktı. En fazla yaraları derinleşir ya da kendisi yok olurdu. Kararını değiştirmekten korkarak kendini duvarın diğer tarafına attı. Kuvvetli bir rüzgâr onu belinden kavrayıp gönlünce sürüklemeye başladı. Her savruluşta kendisini kayalara çarpıyor ve yaralanıyordu. Yaraları derinleştikçe olgunlaşıyor, su verilmiş çelik gibi sertleşiyordu. Her adımında yeni şeyler öğreniyordu. Güneş yağmur ve kar bir aradaydı. Sonra rüzgâr onu bir gülistanın içine attı. Hiç tanık olmadığı bireydi bu. Bahçenin tamamı dikenlerle dolu ve tek bir gül dikenlerin içinde gizleniyordu. Güle dokunduğu an tüm benliğini yitirmişti. Aşk dedikleri şeyin gerçek dünyada bilindiği gibi olmadığını farkına çok önceden varmıştı. Yine de ilk kez geliyordu böyle bir şey başına. Dikenlerin izin verdiği kadar güle yaklaştı. Daha ileri gitmekten çekiniyordu. Dikenlerden çok gülün bilinmezliğiydi onu hareketsiz kılan. İşte aşk en yalın haliyle dikenlerin içinden gülümsüyordu ona. Ve bu gülümseme için her şeyi göze alabilirdi. Çırılçıplak attı kendini dikenlerin arasına. Gülден dudaklarına yayılan sıcaklık ile dikenlerin çizdiği yerlerden akan kan, dilinde tanımlanamaz bir güzel tat bırakıyordu. Bedel ödemeyi göze almanın muhteşem hazzıydı belki de ona bu kadar güzel gelen. Öğrendikleriyle, yaralarıyla ve yeninin merakıyla sürüp gidiyordu zihin yolculuğu. Gerçek hayat ise bıraktığı gibiydi. O da çok etkilenmiyordu zaten. Onun zamanı daha anlamlı şeyler için harcanmalıydı. O nedenle susardı genelde. Mağrur bilge bir susuş. Kendini aramaktan yorgun düşüşün sonucu olan susuş belki de. Bu gün uğradığı hiçleştirme de günlük yaşamın her zamanki saçmalıklarından biriydi. Onların yürüyecek yolları yoktu. Bıraksın, egolarını öyle tatmin etsinlerdi. Elini mengene gibi kavrayan bir el sinirlerini bozdu ama topladı hemen.

“İmza atabiliyor mu?” dedi görevli.

“Atabiliyorum” diye cevapladı. Bu ne bilek güreşi mi yapmaya çalışıyorsunuz?” diye alaycı bir gülümsemeyle sordu. Görevli bildik nakarata başlamıştı bile: “İyilik yapmaya çalışıyorum size.” Bu sefer görevli onu sinirlendirmeyi başarabilmişti. Bu herifin

ukalalığı ve kendisini hileştirmesi inanılmaz bir öfke oluşturmuştu içinde. Hırsıa, ilgili yeri imzaladı ve sertçe döndü. “Ben bir sağlık kuruluşuna geldiğimi sanıyordum, hayır evine değil!” dedi. Hızla dönerken saçları dalgalanmış, kapatılma hissini derinleştiren bu mekân bir anlığına güzelleşmişti. Bu davranış görevliyi sarsmış; karşısında zavallı bir varlığın değil, dimdik bir kadının olduğunu fark etmesine neden olmuştu. “şey, ben, özür dilerim” diyebilirdi cılız bir sesle görevli.

‘Ezik herif’ dedi içinden. Ama dışarıya yansıyan, aynı meydan okur suskunluktu. Sonra da üzöldü öyle dediğine. Kendi halinde bir emekiydi işte. İçinden ne olduğunu bilemediği sıcak bir yel esti. Gülümsedi kendi kendine. Uzlaşmaz çelişkiler karşıtlarına giden kapıları kendi içlerinde muhafaza ediyorlar her halde diye düşündü. Sonra da kendisine kızdı. Ne karşıtlığı ulan? Sünepe herifin tekiydi işte.

Onun arkasından bakarken iki kişiye bölünmüştü görevlinin zihni. Önünde olmayan piyanonun tuşlarında gezerken parmakları, gözden kaybolmak üzere olan kadının ahenkle dans eden saçlarına takılmıştı gözleri. Hayat bir kez daha armoni dışına atmıştı onu. Bir kez daha yenilmeyecekti ama. Aceleyle fırladı yerinden; ne diyeceğini bilemeden yetişti kıza.

“Pardon, siz kimsiniz?” diyebilirdi, ne dediğinin çok da farkında olmadan.

Bu beklenmedik soru ilgisini çekti kızın. “Herkes biraz her şeydir” dedi kız gülümseyerek; “Asıl siz kimsiniz?” diye ekleyince, telaşla kendini tanıtmak istedi adam; oturduğu sokağı, akşamları çaldığı eserleri söyledi bir çırpıda. Sonra aralarındaki uyumu yitirmek istemediğini belirtti kaygılı bir sesle.

“Uyum işte bu” dedi kız. “Siz kimseniz, açık, memur, sanatçı, cahil... Ben de oyum, kadın, kusursuz varlık, aciz insan, dansçı, zavallı kız...”

TOPLUMDAKİ SAKAT ALGISININ EDEBİYATTAKİ YÜZÜ; POLİSİYE TÜRÜNÜN SAKAT OLMAYAN SAKAT KATİLLERİ

Habil bozkurt

bozkurthabil@gmail.com

Sayı 59, Ocak 2019

Polisiye türünü sever misiniz? Bu türde yazılmış herhangi bir roman okudunuz mu? Veya mevzuu suç olan bir film seyrettiniz mi? Polisiye türüne alakası bulunanlar aşağıda sözünü edeceğim polisiye kahramanlarını hemen tanıyacaklardır. Polisiye türüyle ilgilenmeyen arkadaşlar da bu yazı vesilesiyle tanırılar İnşallah. Neyse; girizgahı fazla uzatmadan, yazacağımız bir polisiye roman senaryosuyla, şu sakat kılığında aramızda dolaşan seri katilleri tanıyıp, toplumdaki mevcut sakat algısını pekiştiren işlevlerini kavramaya çalışalım.

Başkomiser Orhan'ın telsizine, terk edilmiş bir inşaatta bir kadın cesedi bulunduğu ihbarı gelir. Kadın önce tecavüze uğramış; ardından da boğularak öldürülmüştür. Başkomiser Orhan, bir an önce katili bulabilmek için tahkikata başlar. Cinayet hadisesi ile alakalı ifadesini aldığı şahıslar arasında, o civarda yaşayan sakat 1 genç vardır. Gerek başkomiser Orhan, gerek diğer polisler sakatlığından ötürü genci fazla zorlamamaya özen gösterirler. Hatta bu tür ifade alma işlemlerinde kötü polisi oynamayı huy edinmiş olan komiser yardımcısı Ali bile o sakat gence son derece sevecen davranır. Gel gelelim, toplanan deliller ışığında, asıl katilin polislerin karakola bile götürmeye gerek duymadıkları o sakat genç olduğu anlaşılır. Genç aslında sakat değildir; daha kolay cinayet işleyebilmek için sakat numarası yapmaktadır. Hikâye sona erip polisler genci yakalamaya geldiğinde, genç, hikâyenin başından beri üzerinde oturduğu tekerlekli sandalyeden fırlar. Ve kaçmaya başlar. Ancak yakalanmaktan kurtulamaz. Herkes, asıl katilin, başından beri sakat olduğu sanılan o genç olduğunun ortaya çıkmasından ötürü şaşırılmış ve korkmuştur.

Bu benim yazımı anlaşılabilir kılmak için kafamdan uydurduğum bir hikâye. Ancak polisiye türünün ortaya çıktığı tarihlerden bugüne, Cinayet işlemek için sakat numarası yapan katil tiplmesi, Türk ve dünya polisiyesinin adeta bir karakteri haline geldi. Bu türün tüm yazarlarının en az 1 romanında, her polisiye film yönetmeninin en az bir filminde onlara rastlamak mümkün. Üstelik her hikâyede aynı rolde karşımıza çıkmalarına rağmen polisiye yazarları onlardan bir türlü vazgeçemiyorlar. Peki nedir

sizce, söz konusu türün yazarlarını, katilleri ısrarla tekerlekli sandalyeye oturtmaya iten sebep? Aslında bu sorunun cevabı polisiye türünün özünde gizli. Kadınların kaçırılıp tecavüze uğradığı, insanların öldürüldüğü hikayeleri okur gözünde cazip kılan şey içlerinde barındırdıkları gizemdir. Bir polisiye romanı elinize aldığınız zaman otomatik olarak romanın yazarıyla bir mücadele içine girersiniz. Siz hikâye bitip her şey ortaya çıkmadan önce, katilin kim olduğunu tahmin etmeye çalışırken; yazar da kalemiyle yaptığı manevralarla, asıl katilin okurları tarafından önceden tahmin edilmesini zorlaştırmaya çalışır. Çünkü sonu başından belli olan 1 romanı kimse alıp okumaz. Bu yüzden polisiye yazarı mümkünse her satırıyla okurlarının karşısına onları hem şaşırtacak, hem korkutacak 1 sürprizle çıkmak zorundadır.

Tam burada, polisiye türünün meşhur 'sakat olmayan sakat katilleri' yazarın imdadına yetişir. Bunlar hikâye boyunca tekerlekli sandalyelerinde otururlar. Hikâye sona erip asıl katilin kendileri olduğu anlaşılınca da tekerlekli sandalyelerinden fırlayıp sıradan okuru şaşırtmayı ve korkutmayı başarırlar. Hatta sıradan okur 1 tarafa bazen gedikli polisiye okurlarının bile, cinayet işlemek için sakat kılığına giren katil numarasını yedikleri olur. Bunun nedenlerine geçmeden önce siz okurlarıma birkaç soru daha sormak istiyorum. Sizce bir sakat cinayet işleyebilir mi? Bir sağır hırsızlık yapabilir mi mesela? Ya da bir kör bir kadına tecavüz edebilir mi? Bu soruları bazı okurlarımın yadırgayacaklarını bilerek sordum. Çünkü polisiye türündeki sakat numarası yapan katil merakının da, aradan bir asırdan fazla 1 süre geçmesine rağmen bu kurgunun hala işe yarar olmasının da temel sebepleri bu soruların cevaplarında gizli. Dikkat ettiniz mi Bilmem, bu tür kurgularda çoğunlukla katil sakat numarası yapan bir sağlam oluyor. Bendeniz bir polisiye okuru olarak bu tür hikayelerin sonunda katilin gerçekten sakat bir kişi çıktığını görmedim. İşte toplum bilincindeki sakat algısı burada devreye giriyor.

Bilindiği gibi bir anlatının, masal değil de inandırıcı bir hikaye sayılabilmesi için, olmazsa olmaz şartlardan birisi de, kurgusunun yaşanmış ya da yaşanması muhtemel bir olay örgüsüne dayanmasıdır. Biz her ne kadar sakatların da sağlamlar kadar suç işleme potansiyeli bulunduğu inansak da; hiçbir polisiye yazarı, okurunu tüm bu cinayetleri gerçekten sakat olan birisinin planlayıp uyguladığına inandıramaz. Buna çoğu zaman yazarın kendisi de inanmaz zaten. Dolayısıyla hem yazara hem okuruna göre bir sakat cinayet işleyemeyeceği, bir sağır hırsızlık yapamayacağı, ya da bir kör bir kadına tecavüz edemeyeceği için, senaryo gereği bu suçları işlediği varsayılan

karakterlerin suç işlemek için sakat numarası yapan sağlamlar olması gerekir. Hatta bu durum, hikâyenin sonunda katilin tekerlekli sandalyesinden kalktığı bir sahneyle de, herhangi 1 şüphe kalmayacak şekilde okurun zihnine yerleştirilmeye çalışılır.

Özetle söylemek gerekirse, polisiye türünün sakat olmayan sakat katilleri, geçmişte olduğu gibi günümüzde de polisiye okurunu korkuturken, aynı zamanda zihnindeki sakat algısını pekiştirmeye devam ediyor.

Yazıma nihayet vermeden önce, size hem katilin hem maktulün sakat kılığına girdiğı, bir genç kızın yanlış kürtaj neticesi tekerlekli sandalye kullanmak durumunda kalmasının, iki korkunç cinayete zemin hazırlamasını konu alan bir polisiye diziden bahsedeceğim. Dizinin ismi kanıt. Memleketimizin sayılı adli bilim uzmanlarından Sevil Atasoy'un danışmanlığını yaptığı dizinin üçüncü bölümünde geçiyor hikayemiz. Ben yazının fazla uzamaması için, dizinin ayrıntılarına bu yazıda girmeyeceğim. Dizinin ilgili bölümünün Youtube linkini aşağıya kopyaladım zaten. Ama yine de dizi hakkında birkaç ipucu vereyim. Bu dizide cinayet işlemek için sakat kılığına giren, üstelik ilaçla uyuttuğı kurbanını cinayet mahalline tekerlekli sandalyeyle taşıyan, kız kardeşini sakat kaldığı için zehirleyip öldüren bir katil var. Şayet bu yazım dergide yayınlanacak olursa gelecek sayıda diziyi sakatlık açısından ele alıp bu azılı katilin maskesini düşüreceğiz inşallah.

<https://www.youtube.com/watch?v= lsUlsjis0w>

ETKİYE TEPKİ

Mustafa İşcier

mustafaiscier@gmail.com

Sayı: 62, Nisan 2019

Birçoğumuz tarafından bilindiği üzere, psikolojide davranışsal yaklaşım kuramları vardır. Edimsel koşullanma ise, bu kuramlardan biridir. Thurndike'in Etki yasası doğrultusunda yapılandırılmıştır. Kalıcı ve istendik davranışı, ödül ve ceza gibi pekiştiricilerle edimselleştirmeye çalışan öğretim modelidir. Eğitim-öğretim hayatımızdan tutun da gündelik yaşamda karşımıza çıkan her şeyde söz konusu davranışsal yaklaşımı görürüz. Hatta görmekle kalmaz, bizzat uygularız. Elbette bu yazımdaki amaç, uzun uzadıya edimsel koşullanma nedir, ne değildir açıklamak olmayacak. Nuri Turhan'ın Facebook sayfasında paylaştığı bir gönderinin bende oluşturduğu izlenimleri ve oldukça ilginç bulduğum saptamaları sizlerle paylaşmak istedim. Bir hayli komik ama bir o kadar da insanı düşündüren bir içerik var. Muhtemelen yazarı belli olmayan alıntı yazıda, günlük hayatta yaşanabilecek, olağan bir sıraya geçme durumunu ele almış. Sıraya geçmesi gereken bir insana yönelik tepkiler, farklı bakış açılarıyla sıralanmış. Yazıyı aynen aktarıyorum:

...

Klasik tepki: "Sıraya geç kardeşim."

Neoklasik tepki: "Şeker kardeşim, sıraya geçiver."

Realist tepki: "Sıra var."

Sürrealist tepki: "Sallandıracaksın bunlardan ikisini Kızılay'da, bak bir daha yapabiliyorlar mı?"

Romantik tepki: "Beyefendi, galiba sırayı görmediniz."

Modern tepki: "Efendim, insanımız eğitimsiz. Halbuki Avrupa'da..."

Postmodern tepki: "Sırana geç lan ayı!"

Uzlaşımçı tepki: "Acelesi olmasa öne geçmezdi, üzmeğin garibi..."

Devrimci tepki: "Altyapı sorunları çözülmeden halkımız sıraya geçmez. Devrim olunca herkes hizaya gelecek."

Kadercı tepki: "İki dakika fazla beklesek, kıyamet mi kopar? Kıymetse hepimizin işi görülür."

Felsefeci (septik, kuşkucu) tepki: "Ön ve arka kavramları görecelidir. O tarafın ön taraf olduğuna kim karar verdi? Öne geçtiğini zanneden, aslında arkaya geçmiş olabilir."

Kantçı tepki: "Efendim, algılanmayan şeyler yok demektir. Bakmayın o tarafa, adam yok olur."

Kötümser varoluşçu tepki: "Herkes bir gün ölecek. Onurlu bir şekilde bekleyin. Bir gün o adam da ölecek."

İyimser varoluşçu tepki: "Sıkmayın canınızı, şu anın tadını çıkarmaya çalışın. Bakın ne güzel hayattasınız ve birileri önünüze geçebiliyor."

Hümanist tepki: "İnsanlık bir bütündür. Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için. Dolayısıyla birimiz öne geçince, aslında hepimiz öne geçmiş oluyoruz."

...

Okurken, çok gülmüştüm bu yazıya. Özellikle post-modern tepki ve felsefi kuşkucu tepki kahkahalara boğmuştu beni. Çok sıradan, gündelik bir durum ama farklı bakış açılarıyla sunulmuş ilginç bir düşünsellik katmış olaya.

Yazıyı birkaç kez daha okuduktan sonra, düşündüğüm ilk şey, "Benzer bakış açılarını kullanarak toplumun körlere yönelik algısını, insanların bir körü gördüğünde verdikleri tepkileri nasıl anlatabilirim?" oldu. Hemen işe koyuldum. Öncelikle, bir çerçeve hikaye oluşturmam gerekiyordu pek tabii. Bir körün günlük hayatta karşılaştığı sıradan bir durum olmalıydı ve bir kör için artık sıradanlaşmış olan insan tepkileri de olayın olmazsa olmazlardı elbette. Çerçeve hikayeyi de oluşturdum. Farklı bakış açıları ile, bir körü gördüğünde, insanların verdikleri tepkileri sıralayabiliriz artık. Hazır mıyız? "Eveeeeeet" dediğinizi duyar gibi oluyorum.

Çerçeve hikayemiz: Kör bir erkek, herhangi bir sesli uyarıcı sistemin olmadığı kavşakta, karşıdan karşıya geçmek istiyor. Elinde bastonu var ve güneş gözlüğü takmış. Kör hikaye kahramanımıza insanların verdiği tepkiler:

Klasik tepki: "Arkadaş âmâ, görme özürü herhalde. Yardıma ihtiyacı var."

Neoklasik tepki: "Güzel kardeşimiz görme engelli galiba. Yardımcı olalım."

Realist tepki: "Adam görmüyor."

Sürrealist tepki: "Falçata Kemal olacaksın çizeceksin adamı gözünün ortasından ki anlasın görmeyenin halini."

Romantik tepki: "Efendim görmüyorsunuz sanırım."

Modern tepki: “İnsanımız çok eğitimsiz ve bilgisiz, engelli vatandaşlarımız hakkında. Avrupada böyle mi?”

Post-modern tepki: “Adam körmüş ya lan!”

Devrimci tepki: “Dayanmak devrimci bir eylemdir. Tüm alt yapı sorunlarını dayanışma içinde ve eylem yaparak çözebiliriz.”

Kaderci tepki: “Yardımcı olalım görmeyen arkadaşa, hepimiz engelli adayız sonuçta.”

Felsefi (kuşkucu) tepki: “Gören ve görmeyen kavramı görecelidir aslında. Öyle ki gördüğümüzü sandığımız şeyleri görmüyor olabiliriz. Kimin gördüğü, kimin görmediği tartışmalı bir mesele.”

Kantçı tepki: “Efendim, algılanmayan şeyler yoktur. Bakmayın o tarafa adam görünmez olur.”

Kötümser varoluşçu tepki: “Vah yazık! Ne kadar da gençmiş.”

İyimser varoluşçu tepki: “Cennetlik adamsın. Dünyada o kadar kötü şeyler oluyor ki görmediğin için şanslısın.”

Hümanist tepki: “İnsanları gören görmeyen diye ayırmamız gerekiyor. Hepimiz insanız sonuçta. Farklılaşmanın ayrışmanın bir alemi yok. Benzer özelliklerimizin üstünde duralım. Hepimizin iki kulağı bir burnu var nihayetinde.”

KÖRÜN ARKADAŞI OLMAK

Zerrin Tezel

Zertez11@gmail.com

Sayı: 64, Haziran 2019

Merhaba,

Çok sayıda kör arkadaşı ve tanıdığı olan bir kadınıam. “Engelli” ifadesini sevmiyorum, bu nedenle kullanmak istemiyorum. Körlüğün yaşam için bir engel teşkil etmediğine inanıyorum. Engelleri yaratanların çevresine ilgisiz, duyarsız, gören insanlar olduğunu düşünüyorum. Bu düşüncemi destekleyen çok şey yaşadım. Ben sadece bir gün içinde yaşadığım gözlemlerimi sizinle paylaşmak istiyorum.

Mayıs ayının güneşli bir Pazar sabahında keyifle evden çıktım. Beşiktaş İskelesi’nde bir arkadaşım ile buluşup Moda Çay Bahçesi’ne kahvaltıya gidecektim. İskeleye vardığımda, kapıda kulaklıklarını takmış telefonuyla ilgilenerek oyalanan arkadaşımın yakınındaki bir iki kişinin kendisini göz hapsine almış olduğunu fark ettim. Arkadaşım ile selamlaştık, iskeleye doğru yürürken göz hapsine alan kişilere “Ne var?” gibisinden baktım. Yüzlerindeki ifadenin anlamını sanırım kendileri de bilmiyorlardı; şaşırma, acıma, takdir, garipseme türünden duyguların karışımı bir ifade. Arkadaşım elinde bastonuyla yanımda yürüyorken, kalabalığın içinde ayrı düşmeyelim diye koluma girdi. Vapura bindik, dışarı oturduk, sohbet ederek ve bir yandan da D vitaminlerini emerek karşıya geçiyoruz. Kadıköy’e vardık, vapurdan inerken arkadaşım kendisine yardımcı olmayı teklif edenleri kibarca reddetti. Sonrasında, konuştuğumuzu ve arkadaşımın yalnız olmadığını fark eden o yardımsever insanlar, bana suçlayıcı şekilde ters ters baktılar. Koluna girmediğim, koruyup kollamadığım için bana kızmış olmalılar. Çocuğuyla ilgilenmeyen bir anne miyim ben?

Moda’da yol boyu güle oynaya yürüyoruz, bir pastaneye girip yiyecek bir şeyler aldık. Girdiğimiz dükkan sahibi, arkadaşımın “Zencefilli kurabiye var mı?” sorusunun cevabını bana bakarak “Henüz çıkmadı ama çok güzel portakallı var ister misiniz?” diye sordu. Ben de “Bunu ben bilemem.” dercesine sitemkar bir edayla iki elimin avuçlarını yukarı doğru açıp dudaklarımı kaydırdım. Dükkan sahibi hemen kendini düzeltti, soruyu tekrar doğru kişiye sordu. Tüm soruları cevaplama konusunda çok mu istekli görünüyorum ben?

Çay bahçesine vardık, garson geldi. Ben çay isterken, arkadaşım Türk kahvesi istedi. Garson bana “Beyefendi sade mi orta mı içer?” diye sordu. Ben de “Kendisine sorsanıza.” deyince yüzü asıldı, arkadaşım sormasına gerek bırakmadan sade içtiğini söyledi. Sıra hesap istemeye geldi, arkadaşım hesabı istemeden önce bana “Elini cebine atma sakın, benden.” mesajını verip garsona seslendi, garson masaya gelip bana bakarak “Buyrun.” dedi. Hey Allah’ım, tam dayaklık bu adam, arkadaşım bazen görünmez oluyor olmalı. Arkadaşım hesabı ve pos cihazını istedi. Garson pos cihazıyla geri geldi, arkadaşım kartını verdi, adam pos cihazını yine bana uzattı. Gerçekten dövmek istiyorum bu adamı, parmağımla sert bir şekilde arkadaşımı işaret ettim. Bu adamın düzelme ihtimali var mıdır bilemiyorum, dükkan sahibi gibi değil. Hayali bir arkadaşla mı vakit geçiriyorum ben?

Moda’dan değişiklik olsun diye tramvaya bindik. Tramvay dolu, herkes arkadaşıma bir ihtimamla yaklaştı, genç bir adam oturduğu koltuktan kalkarak yerini verdi. Arkadaşım oldukça sportmen, sağlıklı ve genç. Bu ilgi niye ki? Bunca senedir bir kadın olarak ilgi gören, öncelik gören değil miydim ben?

Güzel bir günün sonunda, bulduğumuz noktada Beşiktaş İskelesi önünde ayrıldık. Ben başka bir arkadaşıyla buluşmak üzere Nişantaşı’na yola koyuldum. Bir kafede beni bekleyen arkadaşım ile buluştum. Telefonuma gelen mesaja izin isteyerek cevap yazdım. Sonra da teselli edilmeyi umarak hafif bir serzenişle günün kısa bir özetini geçtim. Telefonda mesajlaştığım kişinin günü geçirdiğim arkadaşım olduğunu söyledim. Bir üniversitede akademisyen olarak çalışan masadaki arkadaşım gözlerini açarak “Nasıl yani, bir körle mi mesajlaşıyorsun şu an, nasıl mesaj yazabiliyor?” dedi. Tamam, teknolojiyi çok takip etmez ama yine de bu sorusuyla; ağır geldiği için yiyemediğim kaymaklı ekmek kadayıfı kıvamında, güne noktayı koyan kişi oldu. Sustum, yutkundum. Sonra üşenmedim uzun uzun anlattım. Çok hayret etti ama sanırım bazı şeyleri biraz anladı.

Bütün engelleri aşarak günü bitirdik, biraz yorulduk, biraz gerildik ama keyif aldık. İstenmediği halde yardım eden yardımseverler; izinsiz bir insan bedenine dokunanlar; konuşurken yüze bakamayan iletişim sorunlular; uyarılara rağmen inatçı laf anlamazlar; cinsiyeti, yaşı, başı yok sayıp ötekileştirenler; çevresine yabancı aydınlar! “Engel” siz misiniz?

BİR YOLCU

Bilge Özel

bilgeozel88@hotmail.com

Sayı: 62, Nisan 2019

Kaç kere gidip, kaç kere gelmişti aynı yolu. Yüzlerce kez, hatta binlerce...

Bazen geçmek bilmezdi zaman, bazen de otobüs camına yaslanarak geçen uyku kadar kısa sürerdi; ayırırdı bazen yuvasından. Peçeteyi yüzüne kapatıp ağlardı. Acaba görür müydü diğer yolcular? Aman görmesinlerdi sakın. Hatta koridoru adımlayıp duran şu muavin de görmesindi. Gelir, dikilirdi tepesinde. Çünkü ağlayamazdı bu yolcu. Arkadaşının gönderdiği komik bir mesajı telefonda okurken gülemezdi. Ne su içerdi, ne de çay-kahve. Kendi de inemezdi zaten. "Acaba var mıydı karşılamaya gelecek birileri?" Çoğu muavinin aklından böyle şeyler geçerdi. Bazısı bu soruları kelimelere döker, bazısı gider şoförle paylaşır endişelerini. Bazısı da yalnızca susar, yok sayar, sanki o koltuk boşmuş gibi. Ve çok azı da, normal davranırdı. Onlar da sınıftaki öğretmen kadar, hastanedeki doktor kadar, gişedeki memur kadar insandı. Ama herkese insanca yaklaşacak kadar insan değil. Tüm yolcular aynıydı onlar için. Ev hanımıyla profesörün, üniversite öğrencisiyle yaşlı amcaların, teyzelerin birbirinden farkı yoktu. Otobüsün koltuğuna oturur oturmaz herkes yolcuydu. Herkes aynıydı, bir yolcu hariç.

Böyle geliip geçerdi yollar. Her biri onun yüreğinde, belleğinde bir iz bırakarak. Hayallere dalardı, gün geceye kavuşurken. Kitaplara kulak verirdi. Naif bir kadın sesi Shostakovich'i anlatırdı. Leningrad'daki o büyük savaşta hem savaşan hem de besteler yapan ünlü Rus bestecisini. O naif ses anlatadursun; şoför koltuğundan gelen sesler, aradan sıvışırverirdi kulağına: "Bunu kim bindirdi otobüse? Nerede inecek acaba? Kim almaya gelecek?"

Sağır bir kulağın duyabileceği sorular, sorular...

Ağız dolusu haykırmak, için için gülmek, ya da sadece kulak ardı etmek... İstedğini yapmakta özgür... Başını arkaya çevirip "İçecek alıp almayacağımı neden bana sormadınız? Biletimi neden kontrol etmediniz? Neden bana 'siz' değil de 'sen' diye hitap ediyorsunuz?" Bunları diyebilmekte de özgür. O an hangisini yapmaya gücü yeter, bilinmez. Susmak mı, konuşmak mı, gülümsemek mi, sinirlenmek mi? Birbiriyle

mücadele eden duygular... Birbirini susturan, birbirini engelleyen duygular... Birbirini yok sayan otobüsteki insanlar... Susan ve konuşan arzuların mücadelesi, yolcuyla muavinin mücadelesi böyle sürüp giderdi. Bitmezdi, aralarındaki münakaşa. Git gel bitmezdi yollar. Pazartesi hüzünlü, cumaları sevinçli yollar...

Pazartesi hüznün, Cuma sevincin günüydü. İşte böyle sevinçli bir Cuma akşamı, indi yolcular otobüsten. Hepsi de yolcu sıfatıyla indi, yürüdü birer birer sevdiklerine. Eve varınca içilen sıcak çorba daha tatlıydı sanki bugün. Yumuşacık yatağın Uykusu daha davetkârdı.

Baş ucunda sevgiyle gülümseyen anneye, "Bugün yolculuğum güzel geçti, bugün insanca muamele gördüm, bugün ben de herkes gibi yolcuydum" diyebilmek ne güzeldi.

İÇİM KIPIR KIPIR

Batuhan Demir

Batudem35@gmail.com

Sayı: 57, Kasım 2018

Merhaba Değerli Okurlar.

EEEH Dergi'yi çıktığı günden beri severek okuyor ve takip ediyorum. Şu ana kadar hep "Değerli Okurlar" diye seslenen tarafta olmuştum, fakat her okuduğum yazı sonrası içimin kıpır kıpır olduğunu hissedince bir değişiklik yapmayı arzuladım: Seslenen değil de seslenen tarafa geçmek, bende uyandırılan güzel heyecanları ve hisleri başkalarında da uyandırmak istedim ve ilk yazımı yazmaya karar verdim.

Benim bu hayattaki en büyük tutkularımdan birisi yurt dışına seyahat etmek ve oralarda farklı yerleri, yemekleri, insanları, kısacası kültürleri keşfetmek. Bu yazıya kadar da bu gezilerime hiç yalnız gitmemiştim, hep gören ya da görmeyen arkadaşlarımla bir deneyim yaşamıştım. Mayıs'ın ve yazın rahatlığının çökmeye başladığı, okulun bitmeye yaklaştığı bahar günlerinden birisinde ben de bu yazıya yaşayacağım büyük heyecanın ne olması gerektiğini düşünürken telefonum çaldı. Telefonu açtığımda üzerine çalıştığımız bir proje için beş günlüğüne Londra'ya gideceğimizi öğrendim. Telefonu kapattıktan sonra içim kıpır kıpır oldu, düşünmeye başladım: Gideceğimiz tarihler tam da yaz tatiline denk geliyordu, yeterli para birikimim de vardı, heyecan istiyordum... Bunun gibi düşünceler kafamda döndü, döndü ve tek bir fikirde birleşiverdi. Hemen telefonumu çıkardım, beni arayan numarayı geri aradım:

"Beş artı beş" dedim. Karşımdaki kişi de doğal olarak anlamadı, açıklamak zorunda kaldım. "Beş gün beraberiz, beş gün tek geziyorum, Londra'yı baştanbaşa talan edeceğim" dedim kararlılıkla. Telefonu kapattıktan sonra, endişelensem mi gülsem mi bilemedim. Bu ikilemden sıyrılıp gerekli prosedürel işleri halletmek ve neler yapmam gerektiğiyle ilgili bilgi sahibi olmak için araştırma yapmaya başladım.

İlk adımım tarihlerime göre uçak biletlerimi almaktı elbette. Bu adımı çok detaylı anlatmayacağım, çünkü prosedür yurt içi bileti almaya çok benziyor. Tek verebileceğim ekstra detay, tarihlerimin esnekliği sayesinde en ucuz gün ve saati seçebildiğim olur, biletimi de "Skyscanner" sitesinden satın aldım.

İkinci adımım kalacak yerimi ayarlamaktı. Bu kısım beni en çok zorlayan kısımdı, maddi olanaklarım otelde kalmaya el vermeyince bir hostelde konaklamak en uygun seçenek olarak görünüyordu. Bu iş için de Hostelworld sitesini kullandım, oldukça erişilebilir olduğunu söyleyebilirim. Sitede hostelimin oda kişi sayısını, yerini, her detayını kendim belirleyebiliyordum. Genel bir arama yaptıktan sonra hostelleri verilen puanlarına göre elemeye başladım. Geriye kalanlar arasından da şehre uzaklık, metro hattına yakınlık ve fiyat kriterlerine bakarak bir hostelde karar kıldım. Hosteli rezerve etmeden resimlerini bir arkadaşşıma gösterip temiz ve yeni göründüğünün onayını da aldıktan sonra ödeme yaparak resmi adımı attım. Beni çok farklı bir deneyimin beklediğini o an anlamıştım, çünkü on iki kişi, kadın ve erkek karışık, bir odada, tek başıma konaklayacaktım.

Üçüncü adım ise en gerekli olan İngiltere vizesiydi. Yine internetten prosedürlere baktıktan sonra vize başvuru formumu online olarak resmi websitelerinden doldurdum. Form oldukça erişilebilirdi, ancak her vizede olduğu gibi çok detaylı sorular soruluyordu. Kişisel bilgiler, iletişim, aile, eski seyahatler / pasaportlar, adli sicil gibi bölümlerden birçok soru vardı; “terörist ya da göçmen” olup olmadığını bile soruyorlardı. Vize formundan sonra merkezden bir randevu aldım ve randevuya da tek başıma gittim. Beklediğimin aksine oraya tek gelmem garipsenmedi, imza, parmak izi gibi işlerde dahi hiç zorluk çıkarmadan işimi halledip çıktım. Randevu sonrası vizemin durumunu resmi internet sitesi üzerinden görebiliyordum, yaklaşık on gün sonra gelen cevap da olumluydu, artık resmi olarak Londra’ya gidiyordum!

Son olarak havaalanına geldim, yurt dışına uçmak da yurt içine benzediği için buraları da hızlı geçeceğim. Uçağa bindim, yorgunlukla uyuklarken pilotun anonsuyla kendime geldim: Kabin ekibi, lütfen uçuş için yerlerinizi alın. Bu anons uçak havalanmadan hemen önce yapılıyordu. Uçak kanatlandı, içim kıpır kıpır, uçuyordum...

Londra’ya gidince ilk beş gün bahsettiğim projemle ilgili işlerimi yaparak geçti. Bu periyodun sonunda arkadaşşıım tarafından hostelime kadar bırakıldım. İlk şokumu orada yaşadım, hostelimin hemen altında bir bar vardı ve müzik de çok yüksek sesle çalıyordu. Evet, İngiltere’nin Pub kültürüne hoş gelmişim. Pub aslında bar sözcüğünün başka bir karşılığı, ancak publarda insanlar ayakta duruyor ve içeceklerini de ayakta içiyorlar. Genellikle iş sonrası istisnasız herkes kendisini en yakın Pub’a atıyor ve akşamının tadını çıkarıyor. Hostelde check in’imi yapan beyefendi bana birkaç broşür ve şehir haritalarından oluşan bir yığın belge vermek istedi, fakat ben dijital

versiyonlarını sorup olmadıklarını öğrenince kağıtları reddettim ve önemli bilgileri bana sözel olarak vermesini rica ettim. Odama da resepsiyondan birisiyle çıktım, yolda giderken de sorular sorarak odamın yolunu ezberlemeye çalıştım.

Detaylara geçmeden önce birkaç noktayı da açıklığa kavuşturayım: İngilizce bilmemin ve ana dili İngilizce olan bir ülkede seyahat etmenin işimi çok kolaylaştırdığını söylemeden edemeyeceğim, bütün sorularımı sormak ve işlerimi halletmek için en azından doğru iletişimi kurabiliyordum. Gezerken genellikle BlindSquare, Google Maps ve Moovit (toplu ulaşım için) kullandığım uygulamalardı. Bunların yanında sesli rehber Piri uygulamasını da ilk defa denedim; harita yönlendirme rotaları maalesef erişilebilir değildi, fakat turistik bir yere gittiğimde o yerle ilgili bilgilenmemi sağlayan güzel bir dost oldu, uygulamayı tek ve rehbersiz gezenlerin dostu diye tanımlayabilirim. Bu uygulamalar için internet kullanmam gerektiğinden kendi operatörümü tercih ettim, her gün belli bir ücret ödeyerek Türkiye'deki tarifemi orada da kullanabildim. Orada Vodafone gibi yerel bir operatör hattı almak biraz daha ucuza geliyordu, fakat ben o tasarrufu başka bir tarafta yaptığımdan yeni bir hatla uğraşmak istemedim. Uzun süreli kalıyor olsaydım ya da Avrupa'da başka ülkelere geçseydim kesinlikle ikinci seçenekle ilerlerdim, çünkü 10 euro'ya çok güzel ve yeterli paketler bulunuyordu.

Odama girdiğimde şaşırtıcı olarak çok sessiz bir ortamla karşılaştım, on iki kişinin yaşadığı bir yerde çok gürültü ve kirlilik olmasını beklerdim. “Eşyalarımı yerleştirip çıktım” diyeceğim, fakat işin gerçeği hiçbir eşyayı riske atmak istemediğimden yatağında iki dakika oturup bütün eşyalarımı tekrar alıp odadan çıktım. Ne yapacağımı bilemediğimden yakındaki bir Starbucks'a BlindSquare yardımıyla gittim, ücretsiz internet ve bilgisayarımı kullanarak gelecek beş günümün planını yapmaya başladım. Planlamaya başlarken çok korktum, çünkü koca bir beş günüm vardı ve benim yarın dahi ne yapacağım ile ilgili bir fikrim yoktu. Bu korku ve spontanlık, sonrasında heyecana dönüştü, yüzümde büyük bir gülümseme belirdi ve Batuhan işe koyuldu. İşe Türkiye'de yaptığım İngilizce internet araştırmalarıyla ve arkadaşlarımdan aldığım yer önerilerine bakmakla, yerleri internetten incelemekle başladım. Daha fazla sevdiğim yerleri yıldızla işaretledim, müze gibi yerleri de telefonla aramaya başladım. Telefonda görmediğimi anlatıp rehber soruyordum, ancak çoğu müze “Maalesef rehberimiz yok”, “bize çok daha önceden haber vermeliydiniz, tabii sesli rehber cihazımız var” gibi cevaplarla beni başından savıyordu. Moralim bozuldu tabii, fakat yılmadım. Müzelerin

kenti Londra'da elbette beni kabul eden bir yer bulacaktım! Müzelerin kapanma saati gelince o günü araştırma yaparak ve yarın sabaha hazırlanarak geçirdim.

Hostele gece döndüğümde başka bir sürprizle daha karşılaştım. Bilgisayar, telefon gibi özel eşyalarımı güvenli koyabileceğim bir yer yoktu. Aslında bizim yatılı okullarda olan dolaplardan vardı, fakat onlar da sadece küçük kilitlerle korunuyordu ve yatağımdan da çok uzaktı. Dolapları göremediğimden kilit fikrini reddettim; bilgisayar çantamı sırt bölgesi kemerinden yatağımın demirine bağladım, hareket ederse en çok gürültüyü çıkarıp beni uyandıracak konuma getirdim, elimi çantamın üzerine koydum ve endişe / heyecan karışımı duygularla derin bir uykuya daldım. Gelecek beş gün, endişelerimin aksine, Londra'yı kelimenin tam anlamıyla talan ettiğim; komedi show, tiyatro, Harry Potter ve şehir yürüyüş turları, Londra Mazhenleri, Britanya Müzesi gibi yerlerle, heyecandan heyecana koştuğum unutulmaz bir beş gün oldu. Bu unutulmaz beş günün hikayesi uzun, dolayısıyla da gelecek yazımda anlatılmak zorunda. O zamana dek sevgili okurlar: Her şeyin bir hayalle başladığını, Atatürk'ün de dediği üzere o hayalin, önündeki manileri kaldırmakla gerçek olduğunu unutmayalım ve hepimiz gezi hayalleri kuralım, bir sonraki yazımda onlarla selamlaşalım.

CEVAPSIZ SORULAR

Gülcan Altun

guleycane@gmail.com

Sayı: 60, Şubat 2019

Dergimize sonradan katılan ve içimizi aydınlatan, kendi adıma kafamdaki pusları yeni sorularla umutlu bir karmaşıklığa salan bakış açısıyla aramızda hızla sivrilen ve editörlüğe kadar yükselen Meral Sözen'in Aylar aylar önce yazıp bir sonraki sayıda yanıtlarını da verdiği sorularının aksine benim sorularım havada asılı kalan nitelikte. Ne uzun cümle oldu be. Seslendiren arkadaşımın yüksek selamlarını şimdiden aldım, kabul ettim. (Açık ağızla sırtma ifadesi)

Nedir yaşamak? Yaşamın anlamı ne ya da bir anlamı var mı gerçekten? Belki de biz hissettiğimiz boşluk duygusunu doldurmak için mi inatla ona bir anlam yüklemek azmindeyiz? İlhan İrem'in bir şarkısı vardır; bilir misiniz bilmem. Adı, "Şartlı Refleks". Şarkının nakaratı şöyle der: "Yaşamak nedir sence? Yemek, içmek, sevgi, seks. Hepsi birer şartlı refleks. Gerisi hayat işte. Bir sürü ve bir kompleks. Hayat değil seninki. Şartlı refleks."

Geçmiş dönem yazılarımı okuyanlar beni aşağı yukarı bilirler. Zaman zaman ve hatta sık sık böyle bir haleti ruhiye içine girerim. Dergimizde yayımlanan bilimsel makaleleri aratmayacak denli kapsamlı makalelere; zaman, emek ve kafa ürünü röportajlara; kör bir bireyin gerekli uyarlamalar sağlandığında hiç kimseye ihtiyaç duymaksızın, altından kalkamayacağı bir şey olmadığını gösteren bağımsız hayat deneyimlerine bakınca, benim bu saçma sapan yazılarım çok sığ kalıyor, farkındayım ama ne yapalım herkes kendini yazabiliyor ancak. Yazarını anımsamadığım bir kitabın adı şöyleydi: "Kimi Güzelliklere Doğar" İşte sonuçta hepimiz başka hayatlara doğup belki de benzer hayatlardan bambaşka şeyler çıkartıyoruz. Bilirsiniz işte, herkesin bilgisi, bilgiye duyduğu açlığı, bu açlığı doyurmaya duyduğu azim ve onun için sarf ettiği emek ve onu doyurma biçimi aynı değil.

Ben kendimi dürüstçe ifade edecek olursam, EEEH Dergi'de galiba bilgi açlığımı doyurmak konusunda en üşengeç kişiyim. Böyle de olunca ortaya içimde sıraladığım soruları yazabiliyorum yalnızca. Kim bilir belki de sizlerin lütfedeceği cevaplardan "Evet

işte bu!” diyebileceğime umutlandığım bir şeyler aradığım için soruyorumdur. Zira bilgi için emek harcamayanlar ki toplumun çok büyük bir kısmını oluşturan ve dünyada sözü geçen, sözü dinlenen ya da en azından sözünü zorbalıkla dinletenler onlardır, çoğunluktalar biliyorsunuz. Ancak çok şükür ki dünya nüfusunun çokluğunun içinde bir avuç da olsalar, sözünü sakınmayan, bilim adına, doğanın daha yaşanabilir kalmasını; özgürlüğün, hukukun hakim olmasını sağlamak adına insanlık için güzel şeyler olsun diye bir yerlerde birileri mücadeleyi sürdürmeye devam ediyor.

Mesela Engelsiz Erişim Derneği'nde ve EEEH Dergi'de birileri hayatın Engelsiz, Eşit, Erişilebilir daha doğrusu çekilebilir olmasını sağlamak için yüreğini ortaya koyuyor. Erişilebilirlik sözü veriyor mesela. Her fırsatta bu sözün her bir cümlesini işler kılabilmek için var gücüyle savaşıyor adeta. Yaptığı her bir etkinliğe bu sözle başlayıp duyan duymayan her bir kimsenin kulağına bir iyice yerleştiriyor.

“Erişilebilirlik sözü mü? O ne ola ki?” mi dediniz? Bakınız: www.engelsizerisim.com Siz benim gibi üşengeç olmayın, tıklayın. Ana sayfada erişilebilirlik sözünün her bir cümlesini okumuş olmak için değil, benim tabirimle sindire sindire okuyun. Sonra da diğer çalışmalarımıza bir göz gezdirin ve bakın. Kim bu insanlar? Ne diyorlar? Neler yapıyorlar? Bakın bunlar cevapsız sorular değil. Cevapları yukarıda adresi verilen sitede, açık ve net ortaya konmuş sorular. Açık ağızla gülüyorum burada gene sizlere. Duyuyorsunuz değil mi gülücüklerimi? Neyse, ne diyorduk? Sitede verilen bağlantılardan birinde bizim dergimize de ulaşacaksınız. Bu dergi okuyucuları arasındaki pek çok kimse bunu bilir ama ben bilmeyenler için söylüyorum. Başından beri her bir sayıya daha bir merakla bakacaksınız bence. Çünkü şimdiye değin engellilikle ilgili duyduklarınızdan, bildiklerinizden çok farklı şeyler göreceksiniz bu yazılarda çok büyük bir olasılıkla ve dediğim gibi bir önceki sayıya daha büyük bir açıklıkla bakacaksınız iddia ediyorum.

Bu dergideki konular sizi ilgilendirmiyor mu? Size çok saçma sapan, gereksiz bir klişe olan "Her insan, potansiyel bir engelli adaydır" demeyeceğim. Benim size diyeceğim: “Niye? Siz bu dünya vatandaşı değil misiniz? Sadece kendiniz, kendi ihtiyaçlarınız için mi varsınız? Komşunuz 80 yaşındaki Makbule Teyze'nin merdivenlerden artık çıkamıyor olması sizi hiç ilgilendirmiyor mu mesela? Aynı sınıfı paylaştığınız arkadaşınız diye söz edebileceğiniz Gülcan'ın kitaplarını kabartma

okuması gerektiği, başarısının aslında buna bağlı olduğu gerçeğini göremiyor musunuz? Aynı işyerinde çalıştığınız mesai arkadaşınız Elifi, gerekli uyarlamaları yapmadığı için kurumunuz yani ona çalışması için gerekli olanakları sağlamadığında, “Gelip gidiyor işte, maaşını alıyor.” deyip geçiştirmek işinize mi geliyor?” Yaşıyor olduğunuza inanmakta kusura bakmayın ama şüphe ediyorum. Şartlı refleksle varlığınızı sürdürüyorsunuz ve bunu yaşamak addediyorsunuz. Yanılıyorsunuz. Saçma sapan bir var oluşta kendinizi ve varsa çocuğunuzu kurtarmakla, gemisini kurtaran kaptan olduğunuzu sanıyorsunuz. Aldanıyorsunuz. Kendiniz de evladınız da suda boğuluyor, birileri size çabalamanız için çığlıklarla bağırıyor, duymuyorsunuz. Ben mi? Körlüğüme, topallığıma ve bu halde nasıl hala gülmeyi sürdürebildiğime inanamayıp bana acımakla kendini üstün gördüğünü düşünenlere daha yüksek sesle gülüyorum, bunu da duymuyorsunuz.

Neyse sevgili okuyucu, ben gene uçuşa geçtim. Bir hastane odasında yüreğimden ve bileğimden dökülenler bunlar. Pencere açıldığında içeri dolan ve insanın içini ürperten serinliğin aksine sıcacık bir odada; dağ, orman ve teleferik manzaralı bir camın yamacındayım, bilginiz ola.

AZ GÖREN OLMAK BİR KİMLİK KARMAŞASI MIDIR?

Canan Çam Yücel

canancam@gmail.com

Sayı: 62, Nisan 2019

Merhaba Değerli Okurlar,

Bu ayki yazımda az gören bir birey olarak deneyimlediklerimi sizlerle paylaşmak istiyorum. Görme oranım yıllar geçtikçe büyük ölçüde azalmadı, doğduğumdan itibaren az gören bir birey olarak yaşamımı sürdürüyorum. Çocukluk dönemim tam bir çocuk gibi geçti; birçok arkadaşım vardı; birlikte oyunlar oynuyorduk; bazen çarptım, bazen düştüm ama bunlar her çocuğun başına gelebilecek çocukluk kazalarıydı. Çocukken her şey normaldi. Gördüğümü sandığım bazı şeylere anlam veremesem de bana göre her şey yolundaydı, görmek budur sanıyordum, herkes benim gibi görüyor diye düşünüyordum ya da belki de görmek üzerine hiç düşünmüyordum bile. Görme ile ilgili bir problem olduğunu sadece göz doktorlarına gittiğimde anlıyordum o zamanlar. Koşmak, yüzmek, bisiklete binmek en sevdiğim sporlardı, futbol oynamaya bayılırdım, hata yapmaktan asla çekinmezdim, her etkinliğe, her oyuna katılırdım herhangi bir kısıtlama olmaksızın.

Okul öncesi döneme kadar ailem durumumu bir görme problemi olarak görüp doktor doktor geziyordu. Kimden, hangi doktoru duysalar; belki görüşüm daha da artar umuduyla o doktora götürüyorlardı beni. Haklıydılar kendi açılarından, onlar benim annem ve babamdı ve çocuklarının daha iyi görmesi için ellerinden geleni yapmak istiyorlardı. O zamanlar ailemi eğitsel anlamda bilinçlendirecek nitelikli faaliyetler pek yoktu. Sanırım doktorların da eğitim anlamında herhangi bir yönlendirmesi olmadı.

İlkokul çağına geldiğimde ailemi bir telaş sardı, bir okula gidecektim ama nereye? Gönülleri daha iyi görmemden yanaydı ancak her doktora gidişlerinde “Bu hastalığın bir çaresi, tedavisi yok mu?” sorusunu soruyorlardı doktorlara ve hep aynı cevabı alıyorlardı: “Hayır, bu konuda tıbbi çalışmalar devam ediyor ancak henüz bir tedavisi yok.” Annem ve babam nasıl tıbbi bir bakışa sahipse, doktorlar da bir o kadar tıbbi bakış açısıyla cevap veriyorlardı. Hiçbir şekilde eğitsel anlamda bir yönlendirme yapmadılar. Ancak ailem eğitimi çok önemsiyordu, bir şekilde ilkokula başlamam gerekiyordu. Nereden öğrendiklerini bilmiyorum ama araştırmış olmalı ki İstanbul’daki tek görme engelliler okuluna kayıt yaptırmak üzere götürdüler beni. Ancak

sonra ne olduysa bilmiyorum, oraya kayıt ettirmek istemediler. O yıl birinci sınıfları okutacak tanıdık bir öğretmenin sınıfına kayıt ettirdiler beni. Anlayacağınız, tamamen tesadüf olarak kaynaştırma öğrencisi oldum.

Okula başlamadan kısa bir süre önce babam bana küçük bir yazı tahtası aldı; akşamları evde bu tahta üzerinden okuma-yazma çalışmaları yaptırıyorlardı bana. Az gören olmam sebebiyle el-göz koordinasyonunda sıkıntı yaşıyor, yazıları satır üzerine düz bir şekilde yazamıyordum. Annem ve babam, defterimin çizgileri üzerinden sürekli tükenmez kalemle geçiyor ve satır çizgilerini kalınlaştırıyorlardı benim için. Böylece okuma-yazmayı yaşitlarımla birlikte ilk dönemin sonunda söktüm. Eğitime önem veren, bilinçli bir ailenin çocuğu olmanın avantajını yaşadım hep. Tabii eğitim hayatımda dedemin de çok büyük bir rolü vardı; ilkokulda sınıf daha aydınlık olsun, ben daha iyi görebileyim diye sınıftaki lambaları daha yüksek voltajlı lambalarla değiştirmesini hep gülümseyerek hatırlamışım. Retinitis Pigmentoza nedeniyle hep aydınlık ortamları çok sevmişimdir. Dedem de daha iyi görebileceğim bir ortamda eğitim alayım diye elinden geleni yaptı.

İlkokul yıllarım çok keyifli geçti ancak ortaokula geldiğimde işler biraz değişmeye başladı. Görmede yaşadığım sıkıntılar, yaşitlarımla okul ortamında yaptığım etkinliklerde kısıtlılık getirmeye başladı. İlkokuldayken her oyuna, her etkinliğe tüm cesaretimle katılırken, ortaokulda daha fazla hareket veya daha iyi görmeyi gerektiren etkinliklerden kendimi geri çekmeye başladım. Örneğin, beden derslerindeki voleybol, basketbol gibi oyunlarda topu takip etmekte sıkıntı yaşıyordum. Öğretmenlerim hep beden derslerinden muaf olmamı istiyorlardı ailemden. Arkadaşlarımla birlikte bu derslere aktif katılabilmem için beden öğretmenlerimin hiçbir zaman bir çabası olduğuna rastlamadım. Aslında belki beden öğretmenlerim etkinliklerde bazı uyarlamalar veya düzenlemeler yapsaydı, beden derslerine daha aktif katılım sağlayabilirdim. Okuma yapabilmek için çok büyük puntolu yazılara ihtiyaç duymuyordum, kitaplarımı rahatlıkla okuyabiliyordum, sadece sınavlarda hızımı biraz daha arttırabilmek için puntoyu biraz büyütüyorlardı benim için. Küçük puntolu yazı okuyor, gayet rahat yazı yazabiliyor ancak çok hareket gerektiren ya da iyi bir takip gerektiren etkinliklerde beklenen verimliliği sağlayamıyordum. Beden derslerinde muaf olmamama rağmen, bazı zamanlar oturup arkadaşlarımı izlemek o zamanki çocuk aklımla canımı sıkıyordu.

Okul hayatım boyunca hep tahtaya yakın olabilmek için en önde oturdum, her dönemin başında tanıştığım yeni branş öğretmenlerime kendimi anlatmak zorunda kaldım. Öğretmenlerime hep şöyle diyordum ortaokul ve lisede: “Benim görme problemim var, bana söz vermek istediğinizde ismimi söylerseniz, bana sorduğunuzu anlarım ancak ismimi söylemezseniz, bana sorduğunuzu fark edemeyebilirim. Sınavlarda yazıları biraz daha büyük puntolu basmanıza ihtiyacım var, o zaman daha hızlı okuyabilirim. Tahtaya yazdıklarınızı sesli olarak da söylerseniz, daha rahat not alırım.” Bu ve buna benzer cümleleri kurmak, bir çocuk olarak beni hem sıkıyor hem de üzüyordu bazen.

Yukarıda sıraladığım karmaşık durumlar, az gören olmaktan kaynaklanıyordu hep. Ben gidip kendimi anlatmadıkça, kendimi tanıtmadıkça, kimse anlamıyordu bir görme engelim olduğunu. Çünkü gözümde herhangi bir deformasyon yoktu ya da görme engelli olduğumu anlayabilecekleri bir ipucu. Ya ben anlatıyordum kendimi ya da az gören olmamdan kaynaklı bir görme yanığı yaşıdığım da kendimi ele veriyordum. Bu durum, lise yıllarında etkiliyordu artık beni. Hata yapmaktan çekiniyor, ya her şeyi görmeye çalışıyor ya da tanıdık olmayan ortamlarda göremediğim durumlarda sessiz ve çekinik kalmayı seçiyordum.

Aslında üniversite yıllarında anladım; benim bir görme problemim yoktu, ben görme engellydim. O zamana kadar bunu sadece bir görme problemi olarak algılama nedenlerim arasında; doktorların gerekli açıklamaları aileme net olarak yapmamaları, ailemin herhangi bir yönlendirme hizmeti almamasından dolayı beni gören bir çocuk olarak yetiştirmesi gibi etkenler vardı. Üniversite yıllarına kadar hiç görme engelli bireylerle bir arada olmamıştım, “engellilik” ya da “körlük” kavramlarıyla üniversitede yüzleştim. Üniversiteye ilk başladığım iki yıl okula baston kullanmadan gittim. Aslında çok uzun bir yol gidiyor, çoğu kez de risk alıyordum belki. Üniversitede kampüs içinde baston kullanmadan rahat hareket edebiliyordum ancak kampüs dışında şu anki hızıma göre çok daha yavaş hareket ediyordum. Çünkü ışık, görme oranımı etkiliyor; zaman zaman görme yanıklarım olabiliyordu; hep temkinli yürümek zorunda kalıyordum. Çevremdeki kör arkadaşlarım daha hızlı, daha özgüvenli hareket ediyorlardı baston kullanarak. Ve karar verdim, ben de baston kullanmalıydım, daha özgür olmalıydım, akşam hava kararmadan önce evde olma kısıtlılığı son bulmalıydı, tam bağımsız olmak istiyordum. Karar verdim vermesine ama nasıl bastonu elime alıp da düşecektim yollara? Aslında gördüğüm birçok şey vardı ama ya peki göremediklerimiz? Bu nedenle kullanmalıydım bastonu. Fakat ailem, çevrem ne

düşünecekti bu konuda? Şimdiye kadar gören kimliğiyle hareket eden Canan, bundan sonra nasıl algılanacaktı çevresi veya toplum tarafından? Kendim baston kullanmanın bir ihtiyaç ve hatta bir gereklilik olduğunu biliyordum ancak ya insanların tepkileri, bakışları, onlar ne olacaktı?

Bastonla ilk yola çıktığım günü hala dün gibi hatırlıyorum. Canan olarak daha da özgürleşmek mükemmel bir duyguydu ancak bana tuhaf tuhaf baktıklarını düşündüğüm sokaktaki insanlar hiç canımı sıkmadı diyemem. Bastonsuz yürürken kimsenin umrunda olmayan Canan, birdenbire insanların göz hapsinde tuttuğu biri olmuştu. “Gören” kimliğimi bırakıp “kör” kimliğine geçmiştim. Gerçekten çok karmaşık duygular, çok karmaşık bir ruh hali içindeydim. İçten içe özgürleşen ben, bastonun etkisiyle insanların bakışlarının tutsağı olmuşum. Hep bu sağlamlılık algısıydı beni kimlik karmaşasına iten. Oysa ben az gören bir bireydim.

Az gören olmak nedir dersanız, deneyimsel olarak; görenlerin yanında kör olmak, körlerin yanında gören olmak. İşte tam da anlatmak istediğim bu. Oysa ben birilerinin gördüğü yerde değil, kendim olmayı becerebildiğim yerde kimliğimi kazanıyorum. Neden insanlara kendimi anlatmak zorunda kalıyorum hep. Aslında bu yazının çıkış noktası da bu. Geçen gün sürekli alışveriş yaptığım bir yerde yine bir şeyler alıyordum. Oradaki satıcı bana neden gözlük taktığımı sordu. Muhtemelen “Bu kadının elinde baston var, gözünde gözlüğün ne işi var?” diye düşündü. Ben de “Çünkü ben az görürüm, gözlükle daha net görüyorum” dedim. Tabii ikna olmadı, başka bir soruyla devam etti: “Peki, beni görüyor musun?” dedi. Ben de “Evet.” deyince, “Peki, nasıl biriyim ben?” dedi. Verdiğim cevaptan tatmin olmuş olacak ki gülümsedi ve başka bir soru sormadı.

Kısaca özetlemek gerekirse, ben az görmenin bir kimlik karmaşası olduğuna inanıyorum. Ancak zihnimde bu algıyı yaratanın; hem gören hem de kör toplum olduğunu düşünüyorum. “Az gören” kavramı, Türkçe alanyazında yeni yeni yer bulmaya başlayan bir kavram. Yapılan araştırma ve tezlerde “az gören” kavramına çok nadir rastlanıyor. Tabii az gören bireylerin de bu konuyu sahiplenmesi, bunun bir kimlik olduğunu kabul etmesi gerekiyor. Bizler az gören bireyler olarak sürekli kendimizi anlatmak zorunda hissetmemeliyiz kendimizi. Kimsenin de bizi anlamasını beklememeliyiz. Anlaşılır olmak değil, kendimizi kabul ettirmek bence her şeyden daha önemli.

KAFES VE PARMAKLIKLAR

Engin Yılmaz

Engin_yilmaz@yahoo.com

Sayı: 67, Eylül 2019

“Ayrıcalık sandığımız şeyler birer kafes, kanunlar ise parmaklıklardır.”

Bu sözler bana ait değil. Ruth Bader Ginzburg'e ait. Ginzburg, 1993'ten bu yana Amerikan Yüksek mahkemesi üyesi olan bir toplumsal cinsiyet uzmanı. Bu yazıma ilham veren ise, geçtiğimiz günlerde izlediğim ve Ginzburg'ün hayatını konu alan Eşitlik Savaşçısı (On The Basis Of Sex) adlı 2018 yapımı film. Digi Türk'te de izleyebileceğiniz Filmin yönetmenliğini Mimi Leder yapıyor. Ginzburg'un 1960 ve 1970'li yıllarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği içeren bir kararı bozmaya çalışması ve bu yoldaki mücadelesi filmin ana eksenini oluşturuyor.

1960'lı yıllara gidelim. Harvard üniversitesi hukuk fakültesinde yalnızca birkaç tane kadın var. Ginzburg onlardan biri ve üniversiteyi birincilikle bitiriyor. Ama başvurduğu hiçbir hukuk şirketi kendisini işe kabul etmiyor. “Kadınlar duygusal oldukları için avukatlık yapamazlar, Birinci olan bir kadın fazla dominanttır, bizim şirketimizde zaten bir tane kadın var, ikincisine gerek yok. Biz bütünleşik bir şirketiz eşlerimiz kıskanabilir...” iş başvurularında reddedilirken duyduğu sözlerden bazıları. Sonunda akademik kariyer yaparak profesörlüğe kadar yükseliyor.

Dönemin Amerika'sı toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından hiç de iyi bir noktada değil. Kadınlar aleyhine ayrımcılık içeren tam 178 kanun maddesi var. Kadınların fazla mesai ücreti alması, eşlerinin izni olmadan kredi kartı sahibi olması, itfaiyeci, asker, polis veya pilot olmaları mümkün değil.

İşe bakın ki, tüm bunlara karşı bir sivil haklar mücadelesi başlatmasını sağlayan vaka bir erkek müvekkilin mağduriyetiyle başlıyor. Erkek müvekkil bekar ve annesine bakıcı tutuyor. Tuttuğu bakıcının ücretini vergiden düşmek istediğinde ise mahkemece reddediliyor. Nedeni erkek oluşu. Yalnızca kadınlar bakıcı vergi indiriminden faydalanabiliyor. Çünkü vergi kanunu yalnızca kadınların hasta bakıcılığı yapması gerektiğini var sayıyor.

Bu mahkeme kararını temyize götürme sürecinde Ginzburg'un karşılaştığı argümanlar hiç de şaşırtıcı değil aslında: “Ne yani kadınlar itfaiyecilik de mi yapsın?”

Cephe önünde mi yer alsın? Madende çalışmak ister miydin? Çocuklarımıza kim bakacak? Evde kimse olmazsa, kadınlar da erkekler kadar fazla mesai ücreti alırsa, bu ülkenin kumaşı sökülür.” Bu sözler şaka veya bir Zaytung haberi değil. O dönemki yazışma ve emsal kararlarda resmen yer alan cümleler. İşte Ginzburg giriş cümlesinde yer verdiğim cümleyi tam da bu argümanlara karşı söylüyor. Çünkü aslında Devletin kadınları bazı iş alanlarından uzak tutarak onlara bir ayrıcalık sağladığı ve onları koruduğu iddia edildiğinde Ginzburg’un yanıtı geliyor: “Sizin ayrıcalık dediğiniz şeyler aslında birer kafes ve kanunlar da onların parmaklıkları.”

Bu yazının amacı bir toplumsal cinsiyet çerçevesi çizmek değil. Bunu benden çok çok daha iyi anlatabilecek, daha uzman birçok arkadaşımız var zaten aramızda. Benim bu girizgahı yapmaktaki maksadım, yıllardır özellikle ABD ve İngiltere sakat hareketininkiyle aynı: toplumsal cinsiyet mücadelesinden bazı şeyleri ödünç almak. Kısaca yeniden hatırlatmak gerekirse, özellikle birinci feminizm dalgasının en temel argümanlarından birisi de Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet (Sex and Gender) arasında bir ayrım. Buna göre cinsiyet işin biyolojik tarafı. Toplumsal cinsiyet ise bu biyolojik farklılıklara dayanılarak insanlara toplum tarafından empoze edilen rolleri anlatıyor. Çocuk bakan yuvasını yapan kadın, evine ekmek getiren erkek gibi. Aynı ayrımı bireysel modele tepki olarak kendini gösteren sakat hareketi de Yeti yitimi ve sakatlık arasında yapıyor (Impairment and Disability). Burada sıkça vurguladığımız ve hatırlattığımız argüman: kişiyi engelli yapan şey biyolojik yeti yitimi değil toplumsal düzenleme ve önyargılardır.

Buradan hareketle kafes ve parmaklık benzetmesi size de çok tanıdık gelmiyor mu sakat hareketi açısından? Hukukçularımız meseleyi çok daha derinlemesine analiz edebilir, ancak yalnızca yüzeysel bir düşünüşte bile sakatı koruma ve himayeyi amaçlayan maddelerle dolu değil mi mevzuatımız? Daha kötüsü köklü birçok sakat örgütümüz de bizzat bu mevzuatın oluşmasına katkı verenler arasında yer almıyor mu? İşte size birkaç örnek: 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında kanunun 90. ve 93. maddeleri. İşin ilginç tarafı bu kanunun kabul tarihi 26 Nisan 1961. Engellilere öncelik tanınmasını öngören 90. maddesi hiç değişikliğe uğramamış. Körler ve felçlilerin bir refakatçi eşliğinde oy kullanabileceklerini içeren madde ise 2013 tarihinde sakat yerine engelli ibaresi getirilmesi şeklinde bir değişiklik almış. Yani neredeyse 60 yıllık bir mevzuat körlerin ancak bir refakatçi eşliğinde oy kullanabileceğini var sayarak anayasal gizli oy hakkını resmen ihlal ediyor.

Buna karşın 60 70 yıllık geçmişi olan sakat örgütleri son on yıla kadar duruma sessiz kalıyor. Çünkü esasında onlar da engellilerin bir refakatçi eşliğinde belirli işlerini yapmaları gerektiğine inanıyor ve ters giden bir şey yok.

Ginzburg savunmasını hazırlarken bir hocasının şu sözlerinden çok etkileniyor: “Kanunlar günlük hava şartlarından etkilenmemelidir, ama o günkü iklimden etkilenecektir.” 1960’lı yıllarda eğitilmiş sakat sayısı bir elin parmaklarını geçmiyor. Kör Müzisyen Önder Kütahyalı’nın anlatımına göre körlerin herhangi bir okulda ortaokul ve lise okuyabilmeleri daha yeni kazanılabilmiş. Elbette o dönemki kanun koyucu böyle bir tedbir düşünmüş. Bugün ben klavye başında kaleme alıyorum bu yazıyı. Oluşum sürecinde internet taraması yapıp bilgileri toparlıyorum. Ama bambaşka bir iklimde içine konduğum kafese koruyan 90. ve 93. maddelerinin parmaklıkları arkasında kalmak durumunda bırakılıyorum.

Peki, banka ve noterlerde, her türlü finansal işlemde, bazen basit bir teknoloji alış verişinde karşı karşıya kaldığımız şahit dayatmasına ne demeli? On yıllar öncesine dayalı kanun, yönetmelik, yönerge ve diğer mevzuat aynı şeyi var sayıyor: “Engelliler okuma yazma bilemez. Tek başlarına karar verebilme yetileri zayıftır, aldatılabilirler. Korunmaları ve kollanmaları gerekir”. Yani sokakta dur, yapma düşersin diyen vatandaşın, “Aman tek başına çıkma dışarı” diyen ebeveynlerimizin sözleri kanunda yerini buluyor. Tıpkı yüzyıllarca kişilerin biyolojik cinsiyetlerine göre aldıkları rollerin yasalara yansması gibi. Aslında kanun koyucu bunları bizi korumak adına yaptığını söylüyor. Banka görevlisi, “Tüm bunlar sizler için” diyebiliyor. Ama bu ayrıcalık, tek başına kredi çekmemizin, yasal işlemler yapmamızın önündeki diğer parmaklıklardan başkası değil.

Havaalanlarında çok mu özgürüz sizce? Sırf refakatçisi olmadığı için uçağa alınmayanlar, bebeğini kucağında taşımasına izin verilmeyenler, kafeye gitmek isterken görevlilerin odalarında beklemek zorunda bırakılanlar, cam kenarında oturması zorunlu kılınanlar, en son binip en son inmesi sıradan hale gelenler, bizler için hiç de şaşırmadığımız o kadar alışıldık örnekler ki. Neden çünkü Sivil Havacılık Yönetmelikleri halen sakatları taşınması gereken hassas varlıklar olarak görüyor da ondan. Güya refakatçi sağlayıp, ona söz hakkı tanımadığında güvenliği ve korumayı sağladığını öngörüyor ve bunu yeterli buluyor. Böylece hava alanlarını, uçakları daha erişilebilir yapma ihtiyacı duymuyor ve alınan önlemler başka kafeslere, yeni parmaklıklara dönüşüyor.

1960'lı yıllardaki kadınların başına gelen belirli mesleklere kabul edilmeme durumu sakatlar için hiç söz konusu değil mi sanıyorsunuz? Üniversite yerleştirme kılavuzunda halen körlerin sözel bölümler seçmesi gerektiği açıkça yazıyor. Birçok üniversitenin özel eğitim bölümleri, eczacılık ve tıp fakülteleri ve daha birçok bölüm engellilerin seçimine kapalı. Bunlar açıkça görünenler. Bir de üniversiteye giriş sonrası mobing ve diğer yollarla eğitim hakları engellenenler var. İstihdam sürecinde çıkan durumları saymıyorum bile. Bunlara karşı nasıl önlemlerle yetiniyoruz peki? Muafiyetler, ek puanlar, kontenjanlar ve ayrı sınavlar. Sonra geçici zaferler elde ettiğimizi sanıyoruz. Fakat yasal varsayıma yeni katkılar veriyoruz aslında: "Sakatlar ellerinden tutulması gereken aciz varlıklardır". Bugün kısa vadede bulduğumuz iş, kazandığımız para yeni ayrıcalık kafesleri inşa ediyor uzun vadede. Fakat biz örgütler, ulaşımda sağlanan indirim erişilebilirliğe terci ediyoruz. Tren biletleri ücretsiz ama tek başımıza alabilecek erişilebilirlik yok. Uçak biletleri indirimli, ama hiçbir ulusal havayolu şirketinin web sayfası veya mobil uygulaması tam anlamıyla erişilebilir değil. Yüzde 3'lük bir istihdam kontenjanı var ama, işe giren engellinin herkes gibi terfi etmesi, hakiki işini yapabilmesi çoğumuz için bir hayal.

Herkesin eşit eğitim alma hakkından söz ediyoruz ama, özel kurslara, dil eğitimlerine, sınavlara hazırlık çalışmalarına katılmak istesek çoğu kuruma girmemiz engellenebiliyor.

İşte sakat örgütlerinin bu noktada yeni bir karar vermesine, gerçekten hak temelli yaklaşımla neyin kastedildiğini anlamasına ihtiyaç var. Ginzburg yargıçları Cinsiyetin de tıpkı ırk kadar ayrımcılık içerdiğine ikna etmeye çalışıyor ve bunu başarıyor. Bizlerin de bugün sakatlığın, tıpkı ırk ve cinsiyet gibi biyolojik bir çeşitlilik olduğunu, tamir edilmesi gereken bir bozukluk, tedavi edilmesi gereken bir hastalık veya tamamlanması gereken bir eksiklik olmadığını daha güçlü dillendirmeye ihtiyacımız var. Her şeyden önce Otizm spektrum bozukluğu, dikkat eksikliği, öğrenme güçlüğü, işitme görme yetersizliği gibi kelimeleri atıp yeni tanımları ortaya koymamıza gereksinimimiz var. Bizi toplumdaki tecrit edecek, erişilebilirliği değil, geçici ayrıcalıkları ve günü kurtaracak çözüm taleplerini dile getirirken, tekrar ve tekrar düşünme zorunluluğumuz var.

Kısaca bir karar vermeye mecburiyetimiz var: Başkalarının kontrolünde sorumluluk almadan parmaklıklar arkasında bir kafeste mi yaşayacağız, yoksa belki

daha az güvenli ama daha özgür, kendi kaderimizin daha çok kendi elimizde olduğu açık denizlerde mi kulaç atacağız?

RUTİNDEN OLAĞANDIŞINA

Bahar Yavuz

psybahar@gmail.com

Sayı: 62, Nisan 2019

Hayatımızın rutinini oluşturan olaylar dizisi ya da zinciri vardır; işe ya da okula gitmek, evimiz/bahçemizle ilgilenmek, düzenli yürüyüş veya spor yapmak, haftamızın, ayımızın belli günlerini bazı aktivitelere ayırmak gibi. Karar ve eylemler, olağan yaşam koşullarının hep süreceği öngörüsüyle dizilir art arda. Bütün bunları yaparken de olağandışı şartlar hesap kitabımızın meselesi olmaz. Zaten bir şeyler olacağına dair endişe taşıyanlara tuhaf bakmak gelir içimizden. Ne de olsa her adımdan önce aksi ihtimali düşünseydik gündelik yaşam becerilerimiz birtakım endişelerin arkasında takılıp kalırdı. Öyle olunca da yaşam çekilmez bir kaygılar yumağı olup çıkardı.

Peki ya hayatımızda açıklama getiremediğimiz bazı olağandışı olaylar vuku bulsa, tepkimiz ne olurdu? Kaygı, korku, çaresizlik, dehşet hissi, öfke, donup kalma, hissizlik, suçluluk... O kadar çok ihtimal ve öyle karmaşık haller girdabı ki içine düşmeniz muhtemel olduğu, ne herkese uyarlanan bir tanımı var ne de herkes belli bir düzlemde deneyimler bu durumu. Zaten bu tip yaşantılar ve etkiler bu yüzden "travma" olarak adlandırılır. Olayın kendisi ne olursa olsun bizde bıraktığı iz, başkası tarafından yaşandığında yaratacağı etkiden tamamıyla bağımsızdır. Bu yüzden bir şekilde şemale de gelmez, oturup düşünseniz de bir müddet anlamlandırmakta zorlanırsınız. Geçmişte güvenli bulduğunuz her ne varsa etrafınıza bakıp arar tarar, sığınmak istersiniz. Bazı hallerinize anlam veremez, bin bir türlü düşünce ve duygunun altında ezilmekten korkarsınız. Belki en ufak bir ses, azıcık bir hava, ışık vb. değişimi sizi çılgına çevirir. Ne siz ne çevrenizdekiler tanıyabilir bu yeni şartlarda sizi.

Bahsini ettiğim haller farklı durumlarda ve insanlarda birbirinden çok farklı şekillerde yaşanabilir. Bunu travma ve afet alanında eğitim alan ve çalışan kör bir psikolog olarak paylaşmayı mesleki açıdan bir görev addediyorum. Bu sebeptendir ki bazı yazılarımı travma ve afet zemininde engelliliğe dair yazmaya ayırmak niyetindeyim. Bu çabama da 17 Ağustos depreminin 20. yılında olduğumuzu fırsat bilerek: doğal afetlerle başlamak istiyorum.

Sonuçlar ve etkiler üstünden konuşmak her daim yapageldiğimiz bir tutum. Burada çok daha farklı bir şeyi, kendimizi etkilere karşı nasıl hazırlayacağımızı tartışarak

özyeterliliğimizi destekleyici bir tavır içinde olmak, sizi de böyle bir duruşa davet etmek fikrindeyim. Bu yazı içinde yer vereceğim aklımdan geçen durumlara ilişkin fikirlerinizi bana yazmanız, hem paylaşımlarımı sizin tecrübelerinizle zenginleştirmem hem de başka başka ihtimalleri var etmemiz açısından büyük bir öneme sahip.

Türkiye bulunduğu konum açısından depremlerin oldukça sık yaşandığı bölgeleri içinde barındırır. Kuzey Anadolu Fay Hattı ve batı Anadolu Fay Hattı aşağıda tıpkı kaynayan bir kazan gibi hareket eden magmanın etkisiyle hep bir devinim halindedir. İki fay hattının arasında kalan Marmara Bölgesi'nin yoğun nüfuslu bir kısmı da bu sıcak çekişmeden nasibini dönem dönem alır. Belki zaman zaman depreşen deprem ihtimallerine dair yayınlara denk geliyorsunuzdur. Neler olabileceğine ilişkin senaryolarını her biri bir diğerinin peşi sıra sayıp dökerler. Kanalı değiştirmekle kaygınızla başa çıkmak arasında gider gelirsiniz. Fakat bilirsiniz ki siz görmezden gelseniz dahi o gerçeklik sizin beklenti ve algınızdan bağımsızdır. Tabii bizim başımıza gelmez gibi bir yanılsama da çoğunlukla zihnimizi yoklar, hatta bunun bir adı da vardır fakat biz burada şimdilik somut durumlardan söz ediyoruz. Beklenti ve algılarımıza başka bir yazıda yer vereceğim.

Depremlere dair hazırlık süreçlerinde kamusal bilgilendirme eğitim ve videoları çoğunlukla görsel içeriklerin baskın olduğu şekilde hazırlanır. Nedense sağlam kabul edilen fiziksel standartlara sahip olanlar dahi birbirlerini unutturken, engellilere zaten birilerinin bir şekilde destek olacakları düşünülür. Hatta lütfederek bu durum da satır aralarında hatırlatılır. Oysa Bir körün örneğin, bir deprem anında nasıl kaçabileceğine ilişkin bir akıl yürütmeye başvurulmaz. Oysa o durum olağanüstü bir haldir ve herkesin elinden geldiğince kendini kurtarmak için çabalaması koşulunda en az zararla atlatmak planlanır. Hal böyle iken acil durumlarda neye ihtiyacı olduğunu bilmeyen, ne yapacağı konusunda hiçbir fikri olmayan, olay gerçekleştiğinde sırf bu bilgi sahibi olmama yüzünden daha da tehlikeye düşecek kişiler son dakika meselesi olur. Sonuç olarak da şansı varsa karga tulumba kurtarılmayı dahi büyük bir sevinçle karşılar. Kim olsa yerinde aynısını yapardı zaten.

Normal olma beklentisi tabii ki olağanüstü durumlarda etkisini iyiden iyiye gösterir. Bir şeyleri herkes gibi yapmanız gerekir. Üstelik mevzuya dair size doğru düzgün hiçbir bilgilendirme yapılmamışken, içinizdeki çaresizlik hissini daha da büyütme için biçilmiş kaftandır. "Ne yapacağım bilmiyorum ki. Hiçbir tatbikatta aktif bulunmadım, bana hep 'Sen dur, biz yapalım, sen zaten kurtarılırsın' dediler. Zaten bilinçlendirme

kampanyaları da sağlamlar için hazırlanmıştı.” Bunlar bana hiç yabancı sözler değil... Bilmiyorum size çok mu yabancı geliyor böyle ifadeleri kullanan biri?

Bir diğer husus da: yaşam alanımızda daha az zarar görmek için eşyaların sabitlenmesi, yıkılacak, kırılacak şeylerin bize zarar verecek biçimde yerleştirilmemesi, sivri uçları olan ya da yukarıdan düştüğü durumda zarar verecek her türlü eşyanın varlığına son verilmesi veya sabitlenmesi gerekliliği. Kaçımızın bu işte tecrübesinin olduğu tartışmaya açık. Özellikle toplu kullandığımız alanlarda biz görmeyenler bazı durumlarda nerde ne var kurcalamaktan çeşitli sebeplerle çekinebiliyoruz. Hadi bunu yaptık diyelim bazı düzenlemeleri önermemizi hoş karşılamayan insanlarla da muhatap olmamız mümkün. Herkes işinde, okulunda, arkadaş ortamında "Senin için nasıl daha uygun?" sorusunu her zaman duyamıyor. Hatta olması gerekenin bu olduğunu bildiğimiz halde, bu soruyla karşılaşmak bize cennetteymişiz hissi yaşıyor. Bu durumda insanları sihirli değnekle dönüştüremeyeceğimize göre, ne yapmalı?

Bir Diğer nokta acil durumlarda yakınlarımıza nasıl ulaşacağımız meselesi... Telefonlarımıza ulaşabildiğimiz durumlarda, aradıklarımızın herhangi bir erişimi olmayabilir; veyahut biz zaten teknolojik herhangi bir cihazımıza ulaşacak durumda değilizdir. Böyle bir anda kendimizi gösterecek birtakım objelere ihtiyaç duyabiliriz. Örneğin daha evvelden ortak olarak belirleyeceğimiz ses çıkartma çeşitleri (düdük, ses çıkaran ve yakınımızda bulundurabildiğimiz oyuncak veya objeler, bizzat kendi sesimizin imkanları hayatımızı kurtarabilir mi?

Acil ve veya olağanüstü, doğa ya da teknoloji sebepli, kendi kaynaklarımızla başa çıkamadığımız durumlara afet diyoruz. Bu yazıda bizi günlük rutinimizden mecburi olarak ayıran konulara bir giriş yapmak istedim. Yukarıda paylaştığım fikirler geliştirilmeye ve dönüştürülmeye açık, her birimizin deneyimleriyle daha etkin ve az zararla olağanüstü durumlarla baş etmemizi sağlamak üzere varlar. Belki de bireysel deneyimler üstünden topluca üreteceğimiz çözüm önerileri bir gün politika haline gelerek daha çok insanın daha az hasarla deprem, sel, yangın vs. atlatmasına olanak sunacaktır. İşte bu sebeple erişilebilir bir afet önleme ve afet sonrası yönetimi için paylaşmak ve dayanışmak dileğiyle.

DOSTA DÜŞMANA BASTONU DİK TUTMAK

Mihri İlke Çeperli

homoibretus@gmail.com

Sayı 55, Eylül 2018

Sakatları sağlamlardan ayıran belirli sınırlar vardır. Sakatları da birbirinden ayıran epeyce kalın bir çizgi var ki adına “engelinin kabullenme” diyoruz. Asosyal, agresif ve alayına isyan modunda takılan bir sakatsanız muhtemelen engelinizi kabullenememişsinizdir ve sakatlar sizden olmadıklarını kanıtlamak için bir hayli uğraşır. Ama eğer ortamlardan ortamlara akan, sakatlığıyla ilgili şakalar yapan biriyseniz, su altı fotoğrafçılığında takı tasarımına kadar geniş bir hobi yelpazeniz, aşmış bir entelektüel birikiminiz, parlak bir STK kariyeriniz, aktivizmde isminiz gazetede resminiz varsa tebrikler! Alfa sakatlar cemiyetine hoş geldiniz. Globalleşen dünyada ötekini ezmeden yükselenmediğimiz gerçeğini bir kenara bırakırsak, en bağımsız görüldüğümüz anlarda bile aşağılık kompleksinin esiri olmadığımızdan emin miyiz? Kimseye saldırmak niyetinde değilim, sadece dosta düşmana dik tuttuğumuz bastonları birkaç dakikalığına indirmeyi teklif ediyorum.

İşte sakat aktivistlerde sıkça rastladığım söylem ve tutumlarda gözlemlediğim gizli sağlamcılık örnekleri:

1) Sağlamlara devamlı kendini açıklama eğilimi

Geçtiğimiz aylarda sakat bir sporunun eşi, nasıl seviştiklerini soran komşularına cevaben seks pozisyonlarının dövmesini yaptırmıştı.

Herhangi bir Türk, Kürt, Alevi, eşcinsel ya da vegan, cinsel hayatı sorgulandığında cevap hakkını karşı tarafın merakını gidermekten yana kullanmayacaktır. Çünkü bazı soruların cevabı çok basittir: “Sana ne!” Eğer biz körler kızıl saçlı birine vücut tüylerinin de kızıl olup olmadığını sormuyor ve körlüğümüzü gerekçe göstermiyorsak sağlamlar da bazı şeyleri bu denli pervasızca soramamalı.

Sadece özel soruları değil, tanıdığımız ya da otobüste, yolda, kampüste karşılaştığımız kişilerden gelen her türlü soruyu farkındalık yaratmak için birer fırsat olarak görüyoruz ve adeta konferans veriyoruz. İnsanların sakatları tanımaması bizi mobil danışma

görevlisi yapmıyor. Susma hakkına sahibiz ve bu bizim “kendiyile barışık” veya aktivist olmadığımız anlamına gelmez.

2) Kendisi için değil, sağlamlar için yaşamak

“Eğer gece kulübüne giden bir sakat görürlerse, toplumun sakatların eğlenmeyi bilmediği yönündeki önyargısı kırılır.”

Bizler sadece gözleri görmeyen, kulakları duymayan, yürüyemeyen veya konuşamayan insanlarız, kozmetik ürünleri satan pazarlamacılar değiliz. Sakatlık cihadı da yapmıyoruz. Yani bir ortama, orada bulunmak istediğimiz için gideriz. Sağlamların bizi nerede, ne yaparken gördüğü, görünce ne düşündüğü bizim meselemiz olamaz. Asosyal olmak da bir tercihtir ve bu durumu sakatlıkla açıklamak kişinin bireyselliğini göz ardı etmektir, o kişiyi sakatlığından ibaret saymaktır.

3) Sakat faşizmi

“Bunun gibiler yüzünden toplum bizi yanlış tanıyor.”

Her sakat aynı becerilere veya bilinç düzeyine sahip değildir, olmak zorunda da değildir. Bağımlı ya da bağımsız yaşam kişinin özgürce vermesi gereken bir karardır. Birtakım sakatların diğerlerini mahalle baskısıyla cıkcıkaması, toplumun tüm kesimlerine belirli bir yaşam tarzını dayatmaya benzer. Toplumun sakatları kalıplaştırmasına değil de sakatları “toplumun” kalıplaştırmasına mı tepkiliyiz yoksa?

4) Sosyal ilişkilerde sağlam/sakat ayrımı

“Körler hep birbiriyle vakit geçiriyor, neden “engelsiz” arkadaşlar edinmiyoruz?”

“Benim de Kürt arkadaşlarım var.” Sözüden daha gerzekçe bir şey varsa o da kimi sakatların sağlamlarla ilişki kurmayı prestij saymasıdır. İnsanın sağlam dostları olmalı tabii ki ama beden bakımından değil. Eğer bir sakat, kendi çevresindeki sakatları sağlamlardan ayırıyorsa, sağlamların ortamında kabul gördüğü için gururlanıyor, sakatlarla bir arada olmaktan rahatsız oluyorsa, sağlamların arasına girmek için sakatları satıyorsa (örneğin “Ben sizin bildiğiniz körlerden değilim!” tripleri) o kişiyi sağlamcı olarak nitelermek için hiçbir neden yok açıkçası.

Biraz daha yazarsam esaslı bir doktora tezime olacak. Yazının özü özeti iki basit soru aslında:

Biz sakatlar sağlamlılığa, negatif/pozitif ayrımcılığa, kalıp yargılara karşı omuz omuza mı duruyoruz yoksa kendi gemimizin kaptanı olma uğruna diğer sakatları bir kalemde harçayabiliyor muyuz?

Sağlamlar bizi kendileriyle eşit görmüyor, hayatımız üzerinde söz söyleme hakkını kendilerinde buluyor ama buna karşılık biz sınırlarımızı açıkça ortaya koymak yerine sağlamları bilinçlendirmeyi tutum ve davranışlarımızın temel amacı haline getirerek onları biraz fazla mı şımartıyoruz?

RUH SAĞLIĞI BİR SAKATLIK MESELESİDİR

Beyza Ünal

beyzaunal7@gmail.com

Sayı: 65, Temmuz 2019

Burada senelerdir sakatlık hakkında konuşuyoruz; ve dolayısıyla, sakatlık deyince hepimizin zihninde aşağı yukarı benzer şeyler canlanıyor artık: Fiziksel düzenlemelerin yetersizliği, önyargılı ve saldırgan tutumlar, ilişki kurmakta yaşanan zorluklar, toplumdaki dışlanma deneyimleri, eğitimde ve istihdamda karşılaşılan güçlükler, bağımsız yaşamın önündeki engeller ve daha birçok şey... Tüm bu konuları, çoğunlukla fiziksel bir sakatlığı olan kişilerin deneyimleri üzerinden tartışıyoruz ama bu esnada, sakatlık meselesinin kapsadığı önemli bir alanı unutuyoruz. Bu yüzden, ben bu ay hem klinik psikoloji hem de sakatlık alanında çalışan biri olarak, sizlere biraz ruh sağlığının neden bir sakatlık meselesi olarak görülmesi gerektiğinden bahsedeceğim.

Ruh sağlığını çeşitli şekillerde tanımlayabiliriz ama ruh sağlığı deyince, aklımıza yalnızca mutlu olmak, kendine güvenmek, herkesi sevmek gibi olumlu duyguların ve duygu durumlarının gelmemesi gerektiğini vurgulayarak başlamak istiyorum. Bunların yanında, üzülme, kızma, endişelenme, korkma, kendine güvenememe, kendini beğenememe gibi duygular ve duygu durumları da ruh sağlığının göstergelerinden olabilir – çünkü hiçbir duygu kendiliğinden kötü değildir ve hepsinin bir işlevi vardır. Dolayısıyla, ruh sağlığı sorunları yaşayan kişilerin çoğunlukla tüm bu saydığım duyguları daha az ya da daha çok yaşadıklarını söylememiz mümkündür.

Peki, ruh sağlığı sorunu yaşamamanın, işlevsellik açısından anlamını netleştirdiğimize göre, ruh sağlığının sakatlık meselesiyle ilişkisine geçebiliriz. Aslında ruh sağlığı ve sakatlık arasındaki ilişki zihnimde netleştikçe, psikoloji çevrelerinde bu ilişkiye değinilmemesi benim için iyice şaşırtıcı olmaya başladı. Zira diğer sosyal bilimlerden psikiyatri ve klinik psikolojiye yöneltilen eleştirilerin temelinde sakatlığın tıbbi bir sorun değil, toplumsal bir sorun olduğunu savunan bakış açısı bulunur. Bu eleştiriler, öncelikle ruh sağlığı sorunu yaşayan kişiyi çevresinden bağımsız değerlendirmemizin mümkün olmadığını vurgular. Aynı zamanda, bu eleştirilere göre, biraz önce bahsettiğim duygulardan hangisinin az, hangisinin çok olduğunu, hangi davranışın işlevsel olduğunu, hangisinin işlevsel olmadığını toplum tarafından dayatılan bir “normal”e kıyasla belirlemek bireysel farklılıkları hiçe sayar ve sorunu

toplumsal bir sorun olmaktan çıkararak, sorunun ortaya çıkmasından kişinin kendisini sorumlu tutar. Oysa, ruh sağlığı toplumsal bir meseledir. Pek çok ruh sağlığı sorununun toplumun kişinin ihtiyaçlarına göre düzenlenmemesi nedeniyle ortaya çıkmasının yanında, ruh sağlığı sorunlarının ortaya çıkmasından sonra da var olan toplumsal destek mekanizmalarının yetersizliği de ruh sağlığını toplumsal bir mesele haline getirir. Aynı, bu zamana kadar konuştuğumuz sakatlık meselelerinde olduğu gibi.

Bunların yanında, ruh sağlığını sakatlık meselesi haline getiren şeylerden bir diğeri de toplumun ruh sağlığı normunun bireyler üzerinde yarattığı baskıdır. Toplumsal normlar nedeniyle sağlam-bedenliliğin, kendi kendine yetmenin zorunlu hale gelmesi gibi, sağlam bir ruh sağlığına sahip olmak bir zorunluluk olarak algılanır çünkü bitirilecek okullar, yapılacak işler, gerçekleştirilecek hedefler, kurulacak ilişkiler vardır. Bu yolda, üzülmeye, içine kapanmaya, yetersiz hissetmeye, vazgeçmeye, kaçmaya ve “başarısız olmaya” yer yoktur. Herhangi bir konuda bir kere “başarısız olduysanız”, bir yerde ruhsal bir çöküntü yaşadığınız fark edilirse, bu durum, kendinizi ne kadar toparlarsanız toparlayın üzerinize yapışır. Kronik bir ruh sağlığı sorunu yaşıyorsanız, iş bulmanız diğer herkese kıyasla zorlaşır. İlişkilerde insanların önyargıları baskın çıkar ve bu, tüm ilişki biçimlerini olumsuz etkiler. Tüm bu sorunları yaşayan kişiler kendileri dışında herkesin hiç yorulmadan çalıştığı, bir tek kendilerinin sisteme ayak uyduramadığı ya da bir tek kendilerinin ilişki kurmakta zorlandığı izlenimine kapılır – çünkü fiziksel sakatlıklardan farklı olarak, ruh sağlığı sorunları görünmezdir ve kimin nasıl bir sorunla yaşamına devam etmekte olduğunun konuşulmadıkça anlaşılması mümkün değildir.

Sorun şu ki, ruh sağlığı sorunları buraya kadar yazdığım sebeplerden dolayı toplumda açıkça konuşulmaz! Ruh sağlığı sorunu yaşayan kişiler bir şekilde yaşadıkları sorunları anlatma cesareti bulsalar bile çoğunlukla diğer kişilerin beceriksizliği veya acımasızlığıyla karşılaşır. “Üzülecek ne var, haline şükret”lerin, “Çabalamıyorsun, kendini bıraktın iyice”lerin, “Böyle devam edersen, herkesi kaybedeceksin”lerin, fiziksel sakatlığı olan kişilerin çevrelerinden duyduğu sınırsız yorumlardan farkı yoktur. Her ikisinde de yorumlar, sağlamlığı nedeniyle kendini üstün gören kişiler tarafından yapılır. Bu üstünlük kurma hali, bazı durumlarda, ruh sağlığı sorunları yaşayan kişilerin kendi kararlarını almalarının ve hukuki işlemleri tek başlarına gerçekleştirmelerinin engellenmesine, oy kullanma haklarının elinden alınmasına ve zorla kurumlara kapatılmalarına kadar gider. Gördüğümüz üzere,

bunların hiçbirini, bu zamana kadar sakatlık çerçevesinde konuştuğumuz ve tartıştığımız insan hakları ihlallerinden de farklı değildir.

Tam da bu nedenle, ruh sağlığının sakatlık çevrelerinde bir sakatlık meselesi olarak yeterince ele alınmaması da beni şaşırtıyor. Acaba diyorum, biz de ruh sağlığı sorunu yaşayan kişilere karşı önyargılı olabilir miyiz? Bedene dair sağlamcı normları sorgularken, ruh sağlığına dair sağlamcı normları gözden kaçırıyor olabilir miyiz? Ruh sağlığını yalnızca bireysel bir mesele gibi görüyor ve ruh sağlığı sorunu yaşayan kişileri kendi durumlarından sorumlu tutuyor olabilir miyiz? Böylece aslında kendimizi aynı durumda bulmaktan koruduğumuzu sanırken tam da o durumu ortaya çıkaran sistemi devam ettiriyor olabilir miyiz?

Beraber düşünelim...